

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Iiris Niitsoo

**EUROSKEPTILISUSE TEKKEPÕHJUSED EUROOPA LIIDUS: UNGARI JA ITAALIA
VÕRDLUSE NÄITEL**

Bakalaurusetöö

Juhendaja: Liisa Talving, PhD

Tartu 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 8205

Nimi: Iiris Niitsoo

Kuupäev: 07.01.2022

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesolev bakalaureusetöö keskendus euroskeptiliste meeleolude tekke uurimisele Euroopa Liidus. Vaatluse alla võeti kaks Euroopa Liidu liikmesriiki, Ungari ja Itaalia. Töö eesmärgiks oli vastata küsimusele: „Mis on peamiseks euroskeptiliste hoiakute tekke põhjuseks Ungaris ja Itaalias?“ Valitud riikide puhul üritati tuvastada ühiseid tegureid, mis on viinud välja euroskeptiliste meeleoludeni avalikus arvamuses ja valitsustasandil. Riigid osutusid valituks põhjusel, et tegu on kahe Euroopa Liidu liikmesriigiga, kes erinevad üksteisest kultuuriliselt, majanduslikult ning ajaloolise tausta poolest, kuid nende ühiseks sõltuvaks muutujaks on euroskeptilisus.

Uurimisküsimusest tulenevalt püstitati hüpotees, et Euroopat 2000. aastatel mõjutanud kriisid, eeskätt majandus- ja rändekriis, on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke. Hüpoteesist tulenevalt kujunes uurimistöö sõltumatuks muutujaks majandus- ja rändekriis. Empiirilises analüüsis kasutati võrdlevat meetodit (*Most Different Systems Design*), et jõuda järeldusele hüpoteesi paikapidavuses.

Empiirilises osa analüüsi tulemuseks selgus, et kriisidel on mõju euroskeptilise hoiakute tekkele, kuid tulemused erinevad riikides. Itaalia puhul mõjutas majanduskriis rohkem euroskeptiliste hoiakute teket kui rändekriis. Ungari puhul osutusid tulemused vastupidiseks, sest rändekriis avaldas suuremat mõju kui majanduskriis.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
TEOREETILINE TAUST	7
1. EUROSKEPTITSISM	7
1.1. Euroskeptitsismi mõiste.....	7
1.2. Euroskeptitsismi tekkepõhjused	8
1.2.1. Kultuurilised tegurid.....	8
1.2.2. Majanduslikud tegurid	9
1.2.3. Poliitilised tegurid.....	10
2. EUROSKEPTITSISM ITAALIAS	12
3. EUROSKEPTITSISM UNGARIS	14
4. METODOLOOGIA	16
5. EMPIIRILINE ANALÜÜS	18
5.1. Itaalia kriisid	18
5.1.1. Majanduskriis	18
5.1.2. Rändekriis	20
5.1.3. Itaalia elanike usaldus Euroopa Liidu suhtes.....	23
5.1.4. Valitsuste ja erakondade käitumine kriisi ajal	25
5.2. Ungari	27
5.2.1. Majanduskriis	27
5.2.2. Rändekriis	30
5.2.3. Ungari elanike usaldus Euroopa Liidu suhtes.....	33
5.2.3. Valitsuste ja erakondade käitumine kriisi ajal	34
5.3. Itaalia ja Ungari võrdlus ja järeldused	36
KOKKUVÕTE	38

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö käsitleb euroskeptiliste hoiakute teket Euroopas tuues näiteks kahe riigi, Itaalia ja Ungari võrdluse. Antud riigid on valitud põhjusel, kuna riikides on viimastel aastatel levinud euroskeptitsism, kuid Euroopa Liidu liikmesriikidena erinevad nad nii ajalooliselt, majanduslikult kui ka kultuuriliselt. Võrdluse näitel analüüsitakse, millised on ühised tegurid euroskeptitsismi tekkel Ungaris ja Itaalias. Riike võrreldakse omavahel Eurobaromeetri küsitluste, majandusnäitajate, põgenike suhtarvude ja parlamendi koosseisu põhjal ning tuuakse välja varasemate autorite erialakirjandus, mis aitab tõlgendada andmete tulemusi.

Töö eesmärgiks on selgitada välja, mis on peamiseks teguriks euroskeptiliste hoiakute tekkimisel nii avalikus arvamuses kui ka valitsustasandil võrreldes omavahel Itaaliat ja Ungarit. Antud küsimuse lahendamiseks kasutab autor võrdlevat meetodit (*Most Different Systems Design*). Erialasest kirjandusest lähtuvalt on autor valinud töö hüpoteesiks, et Euroopat 2000. aastatel mõjutanud kriisid, eeskätt majandus- ja rändekriis, on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke nendes riikides.

Antud teema on autori meelest aktuaalne järgmistel põhjustel. Euroskeptilisus on muutunud aina tavalisemaks nähtuseks Euroopa puhul ning Eurobaromeetri tulemuste tõlgendamisel on ilmnenud, et Euroopa Liidu meelsete ja vastumeelsete vastajate arv jaguneb peaaegu võrdselt pooleks (Bârgăoanu & Radu & Varela, 2015, 2). Teooriaid on palju, kuid pakutakse põhjuseks kriise. Käesoleva töö autor soovib uurida lähemalt, kuidas mõjutavad majandus- ja rändekriis Euroopa Liidu liikmesriikide euroskeptilisust, sest viimasel ajal on kriisid muutunud tavaliseks nähtuseks Euroopas. Näiteks viimase 20. aasta jooksul on kogenud Euroopa Liit kolme kriisi: majanduskriis, rändekriis ja koroonapandeemia kriis. Euroopa Liidu püsima jäämine sõltub eelkõige liikmesriikide ja nende kodanike toetusest ja sellel põhjusel tuleks uurida, kas ja millisel määral mõjutavad kriisid euroskeptilisust riikides.

Töös vaadeldakse ajaperioodi, mis langeb vahemikku 2008 kuni 2021. Ajaperioodi valik on tingitud põhjusest, et antud vahemikku langevad kaks olulist kriisi, 2008. aasta majanduskriis ja 2015. aasta rändekriis, mida arvatakse olevat euroskeptitsismi tõusu põhjuseks 2000. aastatel (Bürkner 2020). Töös kuvatakse andmeid kuni 2021. aastani, et määratleda, kas euroskeptilises

hoiakutes esineb langusi või tõuse peale nimetatud kriise. Mõlema riigi puhul tuuakse välja makroandmed nagu sisemajanduse koguprodukt, töötute osakaal, valitsussektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist. Eurobaromeetrit kasutatakse euroskeptiliste meeleolude iseloomustamiseks indiviiditasandil. Parteide tasandil euroskeptiliste meeleolude iseloomustamiseks kuvatakse euroskeptiliste parteide kohtade osakaal parlamendis ning tuuakse välja PopuListi põhjal euroskeptilised parteid riikides.

Käesolev töö koosneb kolmest osast. Esimene osa ehk teoreetiline osa jaguneb kolmeks erinevaks peatükiks, kus esimeses käsitletakse euroskeptilisuse mõiste olemust, euroskeptiliste hoiakute tekkepõhjuseid. Teooria teises peatükis tuuakse välja erialane kirjandus, mis kirjeldab euroskeptilise arenguid Itaalias. Teooria kolmandas peatükis kirjeldatakse Ungari euroskeptilisi arenguid. Metodoloogia osas kirjeldab autor valitud analüüsimeetodit ja tuuakse välja, milliseid andmestikke kasutatakse hüpoteesi tõestamiseks ning mille põhjal on vastavad andmed valitud. Empiirilises ehk viimases osas kajastatakse andmeanalüüsi tulemusi, mis aitavad jõuda järeldusteni euroskeptiliste meeleolude tekkel. Viimases osas leitakse vastused uurimisküsimusele ning tehakse järeldused kas hüpotees kehtib või mitte.

TEOREETILINE TAUST

1. EUROSKEPTITSISM

1.1.Euroskeptitsismi mõiste

Antud töö põhiliseks mõisteks on euroskeptitsism ning töö autor uurib, mis on olnud põhiliseks teguriks selle tekkimisel Itaalias ja Ungaris. Euroskeptilisusest rääkides toetub selle töö autor kindlale euroskeptitsismi definitsioonile, mille järgi euroskeptilisus on termin, mida kasutatakse Euroopa Liidu või Euroopa integratsiooni vastaste tunnete kirjeldamiseks (Bărgăoanu & Radu & Varela, 2015, 7).

Euroskeptilisus jaguneb omakorda kaheks eraldiseisvaks nähtuseks: tugevaks (*hard*) ja pehmeks (*soft*) euroskeptilisuseks (Szczurbiak & Taggart, 2008, 7). Tugev euroskeptilisus on põhimõtteline vastuseis Euroopa Liidule ja selle integratsiooni, kus ollakse seisukohal, et on parem, kui riik ütleks oma liikmestaatusest lahti (Szczurbiak & Taggart, 2008, 7). Pehme euroskeptilisuse vorm näeb ette, et ollakse kriitilised Euroopa Liidu teatud eeskirjade suhtes, soovitakse seda seestpoolt reformida, viia läbi olulisi muudatusi või leitakse, et Euroopa Liidu poliitika on vastuseisus riigi sisepoliitikaga, kuid ei soovita sealt lahkuda (Szczurbiak & Taggart, 2008, 8).

Töö autor arvab, et nii Itaalias kui ka Ungaris puudub tugev euroskeptilisus ehk tegemist on riikidega, kus on pehme euroskeptilisus. Szczurbiak ja Taggart (2008, 7-8) toovad välja, et riigid on tugevalt euroskeptilised, kui nad võtavad hoiaku, et parem oleks Euroopa Liidust lahkuda. Vaadates Eurobaromeetri (2021) uuringu vastuseid väitele: „[Riik] astuks tulevikule paremini vastu, olles väljaspool Euroopa Liitu,” on Itaalia ja Ungari mitte nõustujate (*total disagree*) osakaal suurem kui kogu nõustujate arv (*total agree*) esitatud väitele. Järelikult puudub riikides tugev euroskeptilisus. Seega uurib selle töö autor empiirilises osas küsitlusi, mis peegeldavad pehme euroskeptilisuse teket nendes riikides.

Kui Szczurbiak ja Taggart (2008, 7-8) liigitavad euroskeptitsismi pehmeks ja tugevaks, siis Schäfer ja Gross liigitavad euroskeptilisust individipõhiliseks euroskeptitsismiks (*popular euroscepticism*) ja erakonnapõhiliseks euroskeptitsismiks (*party based euroscepticism*) (Schäfer & Gross, 2020, 33). Individipõhilise euroskeptitsismi all mõistetakse peamiselt rahva poolehoidu Euroopa integratsiooni projekti vastu ning kirjeldatakse tundeid, mida rahvas integratsiooni vastu tunneb (Schäfer & Gross, 2020, 33). Erakonnapõhiline euroskeptitsism vaatab, mis mõjutab neid

hoiakuid parteide tasandil (Schäfer & Gross, 2020, 35). Näiteks erakondade vahelised poliitilised võistlused, koalitsiooni ja opositsiooni vahelised suhted, riigis olevate erakondade ideoloogiline taust ning nende vastav mõju hoiakutele Euroopa Liidu suhtes (Schäfer & Gross, 2020, 35). Käesolevas uurimistöös vaatleb selle töö autor euroskeptiliste hoiakute teket Itaalias ja Ungaris nii indiviidi kui ka parteide tasandil.

1.2. Euroskeptitsismi tekkepõhjused

Käesoleva töö hüpotees näeb ette, et Euroopat 2000. aastatel mõjutanud kriisid, eeskätt majandus- ja rändekriis, on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke Itaalias ja Ungaris. Antud peatükk selgitab hüpoteesi päritolu ning analüüsib tegureid, mis mõjutavad euroskeptiliste hoiakute teket. Analüüsitakse kultuurilisi, majanduslikke ning poliitilisi tegureid, mis põhjustavad euroskeptilisi hoiakuid. Järgnev analüüs on vajalik määratlemaks, kuidas mõjutavad loetletud tegurid nii erakondade käitumist kui ka inimeste usaldust Euroopa Liitu suhtes ning milliseid tegureid tuleks analüüsida nii Itaalia kui ka Ungari puhul, et selgitada uurimistöö jooksul välja, kas hüpotees kehtib või mitte.

1.2.1. Kultuurilised tegurid

Euroopa integratsioon on toonud kaasa piiride ümber mõtestamise ja põhjustanud sellega seoses siseriiklike pingeid rahvusliku suveräänsuse küsimuse kohapealt, mida hiljem nähakse üheks kultuuriliseks põhjuseks euroskeptilisuse tekkel (Bürkner, 2020). Kui varasemalt tähistas piir ühe riigi suveräänsust ja poliitilist võimu, siis Euroopa Liitu kuuludes on riikide piirid hägusemaks muutunud (Bürkner, 2020, 546). Näiteks peale Schengeni leppe sõlmimist hakkas igale liikmesriigile kehtima kohustus kohandada oma piire vastavalt Euroopa Liidu otsustele (Bürkner, 2020, 546-547). Vastavad muudatused on pannud riike tundma nagu nad oleksid osa oma võimust piiri kontrollida andnud üle Euroopa Liidule, mis on hiljem üheks põhjuseks skeptiliste meeleolude tekkel (Bürkner, 2020).

Üheks katsumuseks Euroopa integratsioonile ja Schengeni lepingule oli Euroopa rändekriis, mis tekkis Araabia kevade tulemusena (Bürkner, 2020, 547-548). Alates 2015. aastast tekkisid Euroopas riigid, mis olid abivalmid pagulaste ümber asustamisel nagu Saksamaa ja riigid, kes sulgesid täielikult oma piirid pagulaste eest nagu Ungari, Austria ja Bulgaaria (Bürkner, 2020,

549). Seega tõi kaasa immigratsioonilaine kultuurilised muudatused Euroopas ja tekkisid riigid, kes hakkasid eralduma Euroopa integratsioonist ja ühisest identiteedist (Bürkner, 2020).

Rändekriis pani riike vaatama teisiti Schengeni leppe suunas, eriti Itaaliat ja Kreekat ning taasiseseisvunud Ida-Euroopa riike (Bürkner, 2020, 560). Ida-Euroopa riikide puhul oli suveräänsus ja kultuuriline autonoomia olulisemad kui integratsioon, kuna riigid olid vabanenud 30 aastat tagasi Nõukogude Liidu võimufäärast (Bürkner, 2020, 560). Näiteks reageeris Ungari rändekriisi vastu öeldes, et nende kohustus on seista Euroopa Liidu kehtestatud kahjulike seaduste vastu (Bürkner, 2020, 559). Lõuna-Euroopa riigid, sealhulgas Itaalia ja Kreeka, olid esmased kannatajad, kuna neile langes koormus põgenike vastuvõtmisel ja kriisi tulemusena hakati võõranduma Euroopa ühtsusest (Bürkner, 2020).

Leitakse, et vastuseis Euroopa Liidule võimendub, kui liikmesriikide kodanikel puudub side Euroopa identiteediga ning kui kodanikud identifitseerivad end ainuõiguslikult põlisrahvuse järgi ja on kriitilised Euroopa Liidu soorituse osas kriiside lahendamisel (Hooghe & Marks, 2007, 124). Bürkneri (2020) põhjal põhjustaski rändekriis Euroopa liikmesriikide kodanike kaugenemise Euroopa ühisest identiteedist. Sellest tulenevalt on autor valinud 2015. aasta rändekriisi üheks uuritavaks kriisiks euroskeptitsismi tekkel Ungaris ja Itaalias.

1.2.2. Majanduslikud tegurid

Majanduslikult on euroskeptilisust Euroopas võimendanud ülemaailmne 2008. aasta majanduskriis, mis muutis riigid skeptiliseks Euroopa majandusliku integratsiooni suhtes (Bürkner, 2020, 550-551). Suurimaks probleemiks ülemaailmse majanduskriisi juures Euroopa puhul oli Euroopa lõhestumine (Bürkner, 2020). Euroopa tuumikriigid (Saksamaa, Prantsusmaa ja Suurbritannia) said kriisiga paremini hakkama ning sellised Lõuna-Euroopa riigid nagu Itaalia ja Kreeka said kriisis tugevalt kannatada ning nende majanduse taastumine on olnud vaevaline (Bürkner, 2020). Ida-Euroopa riikides tekitas majanduskriis pettumust, kuna Euroopa Liiduga liitudes loodeti majandusliku eduloo saabumist (Bürkner, 2020, 560).

Enne ülemaailmset 2008. aasta majanduskriisi püsis skeptilisus Euroopa Liidu suhtes Lõuna-Euroopa liikmesriikides madal, kuna Euroopat nähti moderniseeriva jõuna, mis aitas lõunariikidel üle saada oma autoritaarsest minevikust (Hutter & Kriesi, 2019, 1003). Kriisi saabumiseks polnud Lõuna-Euroopa riigid valmis struktuuriliste probleemide tõttu nagu korruptsioon, vigane

halduspoliitika, kriisi alahindamine ja institutsionaalne jõuetus (Hutter & Kriesi, 2019, 1002). Kriisi järgselt sekkus Euroopa Liidu kolmik (Euroopa Komisjon, Euroopa Keskpank, Rahvusvaheline Valuutafond) tugevalt Lõuna-Euroopa riikide poliitikasse ja Kreeka puhul isegi siseriiklikusse poliitikasse (Hutter & Kriesi, 2019, 1002). Olukord viis konfliktini riiklike ja Euroopa võimude vahel nii majanduslikus kui ka poliitilises aspektis, mis hilisemalt moodustas vastuseisu Euroopa ühtsusele ning nõudis demokraatia taassündi (Hutter & Kriesi, 2019, 1002).

Teisalt need liikmesriigid, mis tugevalt kannatada ei saanud majanduskriisis, pettusid Euroopa Liidus samamoodi, sest nad pidid hakkama päästma liikmesriike, mis ei suutnud oma riiklike võlgasid kontrolli all hoida (Schäfer, & Gross, 2020, 38). Bürkner (2020, 552) leiab aga, et lõunariikide vaevaline kriisiga toimetulek on põhjendatud ja Euroopa Liidu tuumikriigid on loonud kuvandi, mille järgi lõunariigid on ebakompetentsed ning eraldanud nad sellega ülejäänud Euroopast. Näiteks ei ole suutnud Euroopa Liidu tuumikriigid pakkuda Lõuna-Euroopa riikidele piisavalt abi, et nad toime tuleksid nii majanduskriisist taastumisega kui ka rändekriisiga seonduvatest kahjudest (Bürkner, 2020, 549).

Lähtuvalt sellest on autor valinud teiseks vaadeldavaks kriisiks euroskeptitsismi uurimisel 2008. aasta majanduskriisi. Põhjusel, et Euroopa Liitu peetakse vastutavaks majanduskäigu halvenemises, näiteks riikide sisemajanduse kogutoodangu kasvu aeglustumises, töötute arvu suurenemises ja inflatsiooni tõusus (Durach, 2015, 21). Seega arvab autor, et majanduskriis on olnud üheks kriisiks, mis on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke Itaalias ja Ungaris.

1.2.3. Poliitilised tegurid

Poliitilised tegurid, mis mõjutavad euroskeptitsismi on näiteks riiklike valitsuste võimekus Euroopa Liidu otsuseid ellu viia riiklikul tasandil, konfliktid liikmesriikide valitsuste ja Euroopa Liidu vahel ning erakondade roll Euroopa Liidu kuvandi loomisel (Hooghe & Marks, 2007; Bürkner, 2020; Schäfer & Gross, 2020, 1-55). Hooghe ja Marks (2007, 124) toovad välja, et rahva usaldus Euroopa Liidu institutsioonide vastu on seotud riiklike valitsustega. Kui Euroopa Liit suudab delegeerida oma otsuseid edukalt liikmesriigi valitsustele ehk riiklikud valitsused viivad sujuvalt ellu Euroopa Liidu soovitavad muutused, siis on liikmesriigi kodanike meelestatus Euroopa Liidu suhtes positiivne (Hooghe & Marks, 2007, 124). Juhul, kui valitsused

ebaõnnestuvad otsuste elluviimisel siseriiklikul tasandil ning ei suuda kaitsta rahvast ebakindluse eest, siis langeb usaldus Euroopa Liidu suhtes, mille eest omakorda peab vastutama Euroopa Liit (Hooghe & Marks, 2007, 124). Seega nähakse Euroopa Liitu süüdlasena rahva poolt, kui kohalikud valitsused ei suuda riikides läbi viia Euroopa Liidu poolt ette nähtuid muudatusi (Hooghe & Marks, 2007, 124).

Konfliktid liikmesriikide ja Euroopa Liidu vahel seisnevad selles, et liikmesriigid tunnevad end jõuetuna ja välja jäetuna Brüsselis aset leidvast otsustusprotsessist ehk tekivad riigid, kes tunnevad end tõrjutuna (Bürkner, 2020, 551). Näiteks toob Bürkner (2020, 549-550) välja, et lõunariikidega nagu Itaalia ja Kreeka ei arvestatud piisavalt, kui tegeleti rändekriisiga ning majanduskriis tõi välja Euroopa ühisturu puudused ning Lõuna-Euroopa riigid tundsid end kaotajatena ja väljajäetuna. Mainitud „kaotaja“ riigid hakkavad eralduma ühisest Euroopa identiteedist, muutuvad kaugemaks ning selle tulemusena tekib Euroopa killustatus (Bürkner, 2020).

Autori meelest on oluline nii Itaalia kui ka Ungari euroskeptiliste arengute uurimisel tähelepanu pöörata poliitilistele parteidele. Poliitilised parteid kujundavad oma programmi ühiskonnas leiduvate meeleolude põhjal ning kui riigis on suurem tõenäosus püüda valijaid euroskeptiliste hoiakutega, siis seda tehakse (Schäfer & Gross, 2020, 39). Ehk reageeritakse rahva pahameelele Euroopa Liidu osas ja võimendatakse rahva vastumeelsust veelgi enam Euroopa Liidu vastu (Schäfer & Gross, 2020, 39). Kriiside nagu majanduse- või rändekriisi tulemusena on hakanud tekkima järjest juurde euroskeptilisi erakondi, sest kriisides nähakse peamiselt süüdlasena Euroopa Liitu (Schäfer & Gross, 2020, 39). Opositsiooniparteidel on suurem paindlikkus võrreldes koalitsiooniparteidega, seega on neil lihtsam üle võtta Euroopa Liitu kritiseeriv hoiak, et uusi valijaid ligi meelitada (Schäfer & Gross, 2020, 39).

Eelnevalt nimetatud kultuuriliste, majanduslike ja poliitiliste tegurite loetlemisest arvab töö autor, et kriisid on hakanud mõjutama indiviidide suhtumist, valimistulemusi, riigi valitsemist ning poliitikat Euroopa Liidu suhtes laiemalt ja viinud välja euroskeptiliste hoiakute tekkeni. Sellest tulenevalt on autor võtnud töö hüpoteesiks, et Euroopat 2000. aastatel mõjutanud kriisid, eeskätt majandus- ja rändekriis, on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke Itaalias ja Ungaris.

2. EUROSKEPTITSISM ITAALIAS

Itaalia, üks kuuest Euroopa Liidu asutajariigist, on liikunud euroopameelsest euroskeptilisest. Itaalia valitsused olnud Euroopa integratsiooni toetajad alates varajastest 1950. aastatest, kuid nende idealistlikud kavatsused polnud kooskõlas nende võimekusega saavutada seda, mis oli nõutud Euroopa Liidu poolt (Quirk, 2020, 70). Itaallased olid positiivselt meelestatud Rooma lepingu jõustumise ajal kapitali, tööjõu ja toodete vabaturule jõudmisest Euroopasse (Quirk, 2020, 70). Sellest hoolimata kujunes Itaalia nõrkuseks nende institutsionaalne jõuetus, mis väljendus sagedaste korruptsiooni juhtumite ja siseriiklike skandaalide näol (Quirk, 2020, 70). Selle asemel, et keskenduda Euroopa integratsioonile, tegeles Itaalia siseriiklike probleemide lahendamisega ning oli poliitiliselt ebastabiilne (Quirk, 2020, 70).

Arvatakse, et enne majanduskriisi nägi Itaalia Euroopa Liitu kui ankrut, millega majanduslikke ja sotsiaalseid probleeme lahendada, olles üks euromeelsemaid riike minevikus, kuid pöördepunktiks osutus majandus- ja rändekriis, mis tõi kaasa populismi ja euroskeptilisuse tõusu (Öner, 2020, 20). Quirk (2020,71) leiab sarnaselt, euroskeptilise hoiaku on Itaalias põhjustanud majandusraskused nagu vaesus, kõrge töötus ja generatsioon itaallasi, kelle tulevikuvaated majanduse osas on pessimistlikumad kui nende vanemate ajal. Giovanni Di Lieto ja Bruno Mascitelli (2018, 25) toetavad Quirk'i (2020) ja Öner'i (2020) seisukohti, kuid lisades, et Itaalia majandust on ka tugevalt nõrgestanud valuuta vahetus, võlad Euroopa Liidu ees, majanduskriis, aeglane majanduskasv ning raskused noorte integreerimisel tööturule.

Nicolo Conti, Francesco Marangoni ja Luca Verzichelli (2020) leiavad vastupidiselt autoritele Öner (2020) ja Quirk (2020), et itaallaste usaldus Euroopa Liidu vastu oli juba madal enne majandus- ja rändekriisi. Peamisteks põhjusteks euroskeptiliste hoiakute tekkel itaallaste seas peetakse globaliseerumist ja immigratsiooni (Conti ja Marangoni ja Verzichelli, 2020, 6). Näiteks Eurobaromeetri küsitlustest on näha, et alates 1990. aastate algusest on iga järgneva aastaga aina vähem itaallasi vastanud, et nende meelest saab Itaalia kasu Euroopa Liidu liikmeks olemisest (Conti ja Marangoni ja Verzichelli, 2020, 5-6). Mõned majanduslikud põhjused sellele on Euroopa Liidu laienemine, mis on toonud kaasa ebasoodsad konkurentsitingimused itaallaste äritegevusele ning ühise valuuta kasutusele võtmine (Conti ja Marangoni ja Verzichelli, 2020, 6).

Poliitilisel maastikul iseloomustavad euroskeptilisi hoiakuid Itaalias erakonnad nagu Liiga (itaalia keeles *Lega*) ja Viie Tärni Liikumine (itaalia keeles *Movimento 5 Stelle, M5S*). Viie Tärni Liikumine on raputanud Itaaliat oma populistliku retoorikaga, vastandumisega poliitilisele eliidile ning tähelepanu juhtimisega post-materialistlikele väärtustele (Salvati, 2019, 297). Liikumine on eurokriitiline, kuid ei ole integratsiooni protsessi vastane (Salvati, 2019, 311). Giovanni Di Lieto ja Bruno Mascitelli (2018, 25) lisavad, et Beppe Grillo, liikumise eestvedaja, viitab sellele, et Viie Tärni Liikumine ei ole erakond, mis tahab Euroopa Liidu poliitikat hävitada, vaid jõud, mis suunab Euroopa Liitu demokraatlikumale teele. Salvati (2019, 311) liigitab erakonna pehme euroskeptilisuse skaalale, mis on pigem vasakpoolsete vaadetega ja meenutab „hübriid-liikumise parteid“ (*hybrid movement party*), mis põhineb massiliikumiste ja protestide organiseerimises, muutes selle liikumise poliitiliseks parteiks.

Liiga hoiak Euroopa integratsiooni suhtes on sarnane Viie Tärni Liikumisele (Öner, 2020). Salvini juhitud partei on rahvuslik ja nende agenda keskendub itaallaste kaitsmisele sisserändajate eest, nähes neid kui ohtu religioossetel põhjustel, ning rõhutab, et itaallaste rahulolu riigis peaks olema esikohal (Öner, 2020, 17). Nüüdseks rõhutab sarnaselt Viie Tärni Liikumisele Salvini, et nad pole Euroopa Liidu vastu, kuid soovivad sellest teistsugust versiooni (Öner, 2020, 17). Samuti lisab Salvini, et euroskeptiliste parteide kasv ja edu nii Inglismaal kui ka Prantsusmaal on märk sellest, et Euroopa on muutumas (Öner, 2020, 17). Rohkem keskendub partei retoorikale, mis viitab vastuseisu Euroopa Liidu „eliidile“, vastandades seda Euroopa kodanikega, kes on kannatajaks eelnevalt mainitud eliidile (Öner, 2020, 17). Fookuses on immigratsiooni teemad ja Euroopa Liidule „käsutäitjaks“ olemisele ning viidatakse sellele, et Euroopa Liidu institutsioonid (Euroopa Komisjon, Euroopa Keskpank, Rahvusvaheline Valuutafond) ohustavad eurooplaste õigusi (Öner, 2020, 17).

Loetletud põhjustel on oluline vastava töö autori jaoks arvestada empiirilise osa analüüsis, et itaallaste usaldus Euroopa Liidu suhtes on olnud juba eelnevalt madal globaliseerumise ja immigratsiooni tõttu (Conti ja Marangoni ja Verzichelli, 2020, 6), seega võib usalduse langus olla graafiliselt vähem märgatavam kui Ungari puhul. Näiteks võib Ungari puhul märgata järsku usalduse langust majandus- ja rändekriisi ajal, kuid Itaalia puhul võib langus olla väiksem.

3. EUROSKEPTITSISM UNGARIS

Ungarit eristab Itaaliast postkommunistlik minevik, mille tõttu erineb nende lähenemine Euroopa integratsioonile. Postkommunistlike riikide jaoks oli Euroopa Liidu liikmesriigiks saamine olulise tähtsusega, sest sellest loodeti tugitalla riiklikule majandussüsteemile kui ka suveräänsusele (Batory, 2008, 264). Peale Nõukogude Liidu lagunemist algas Ungaris Euroopa integratsiooni protsess, mis hõlmas integreerumist globaalsesse turumudelisse ja läänelikku ühiskonda (Scheiring ja Szombati, 2020, 723). Positiivne meelestatus Euroopa integratsiooni suhtes peegeldus ka statistiliselt, näiteks 2002. aastal toetas 67% ungarlastest Euroopa Liiduga liitumist (Batory, 2008, 264-270).

Erinevalt Itaaliast on Ungaris vasturääkivad meeleolud Euroopa Liidu suunas, sest ungarlaste hoiakud ei ole kooskõlas Ungari parteide hoiakutega Euroopa Liidu suhtes (Csehi & Zgut, 2021). Näiteks toovad Csehi ja Zgut (2021, 53-54) välja, et ida-eurooplased on ühed euroopameelsemad, kuid valivad ikkagi euroskeptiliste erakondade poolt populismi pärast ning samad ida-eurooplaste poolt valitud valitsused, kes Euroopa Liitu süüdlasena kujutavad, saavad kasu majanduslikult Euroopa Liidust, kuid kritiseerivad ikkagi Euroopa Liitu edasi. Batory (2008, 271) toob vasturääkivuse näiteks, kuidas 2002. aasta Ungari juhtiva euroskeptilise partei Fidesz'i (ungari keeles *Fidesz – Magyar Polgári Szövetség*) valimisprogramm rõhutas Fidesz'i Euroopa poolehoidu sõnumiga: „Ungari Euroopa südames“, kuid samaaegselt takistati riigis välismaalastel endale maad soetada. Teisisõnu, Brüsselis ehk rahvusvahelisel tasandil kasutas Fidesz euroopameelset retoorikat, kuid riiklikul tasandil euroskeptilist retoorikat (Batory, 2008, 271).

Antud töö autor arvab, et vasturääkivuse põhjuseks on rahvusliku suveräänsuse olulisus. Ungari puhul tuuakse välja, et majanduslikule integratsioonile ei olda vastu, kuigi tugevalt majanduskriisis kannatada saamine tõi kaasa võimuvahetuse ja rahvuslik partei Fidesz sai võimule (Csehi ja Zgut, 2021, 57). Peale 2010. aastat muutus Fideszi retoorika euroskeptiliseks, kuid intensiivistus 2015. aasta Euroopa migratsioonikriisi ajal (Csehi & Zgut, 2021, 58). Näiteks toob Huszka (2017, 592) välja, kuidas 2015. aastal hakkas valitsus migratsiooni vastast propagandat levitama, mis seostas migratsiooni terrorismiga ja kuritegude kasvuga. Enda kohustuseks võeti riigipiiri kaitsmine ja süüdistati Brüsselit suutmatuses migratsioonikriisiga hakkama saada, kuna Ungari valitsuse sõnul legaliseeriti põgenike ümberasustamise plaaniga illegaalne migratsioon ja võeti ära Ungarilt õigus määratleda, kellel on õigus riiki siseneda (Huszka, 2017, 592).

Sarnaselt Itaaliale on Ungaris tekkinud euroskeptiline populistlik valitsus. Pärast 2010. aastat hakati Ungarit kirjeldama kui seiskunud riiki (*accumulative state*), mis tähendas seda, et riik meenutas rohkem korrumpeerunud riiki, mis sõltus eliidi toetusest; kuid vähem arengufaasis olevat riiki (*developmental state*), kuna puudus eraldiseisev bürokraatia (Scheiring & Szombati, 2020, 727). Paralleelselt majandus- ja migratsioonikriisile algas Viktor Orbani valitsusega Ungaris konstitutsionaalne kriis aastatel 2012-2018 (Csehi & Zgut, 2021, 58). Töötati välja uus Ungari konstitutsioon, mis oli populistlike suunitlustega ning mis seisis rahvuse kaitse eest, kuna Viktor Orbani sõnul ei olnud vana konstitutsioon ungarlaste konstitutsioon (Csehi & Zgut, 2021, 58). Uus režiim võimendas ja lõi uusi pingeid riigisiselt ja tekitas ebavõrdsust ühiskonnas, milles omakorda süüdistati Euroopa Liitu (Scheiring & Szombati, 2020, 728).

Ungari rahva hoiak ja Ungari valitsuste hoiak Euroopa integratsiooni suhtes võib erineda. Scheiringi ja Szombati (2020, 728) sõnul kasutas Fidesz, eesotsas Viktor Orbaniga, ära loetletud kriise, et kasvatada oma populaarsust ja hoida oma võimu. Huszka (2017, 593) väljendab sarnaselt Scheiringile ja Szombatile (2020, 728), et valitsus kasutas ära migratsioonikriisi enda populaarsuse tõstmiseks. Näiteks korraldati Ungari valitsuse poolt referendum, kus kutsuti üles rahvast hääletama Euroopa Liidu põgenike ümberjagamise kvoodi korralduse vastu (Huszka, 2017, 602). Kokku saadi 40,4% häält, mis jäi alla 50% künnise ja tähendas referendumit läbi kukkumist, kuid Ungari valitsus võttis seda kui legitiimset põhjust olla põgenike kvoodi vastu (Huszka, 2017, 602-603). Käesoleva töö empiirilises osas on selle töö autori meelest oluline vaadata, kuidas erineb Ungari kodanike suhtumine Euroopa Liitu võrreldes Ungari valitsustega, sest võib ilmneda asjaolu, et Ungari kodanikud on pigem euroopameelsed, kuid valitsus mitte.

4. METODOLOOGIA

Antud töö uurib euroskeptiliste hoiakute tekkimist Itaalias ja Ungaris ning üritab leida nimetatud riikide vahel ühiseid tegureid, mis seda põhjustavad. Töö uurimisküsimuseks on: „Mis on peamiseks euroskeptiliste hoiakute tekke põhjuseks Ungaris ja Itaalias?“ Riigid on valitud põhjusel, et tegu on kahe Euroopa Liidu liikmesriigiga, kes erinevad üksteisest kultuuriliselt, majanduslikult ning ajaloolise tausta poolest, kuid nende ühiseks sõltuvaks muutujaks on euroskeptilisus. Tulenevalt sellest, et tegu riikidega, kes erinevad üksteisest, kuid mõlemas levib euroskeptilisus, kasutatakse töös võrdlevat meetodit (*Most Different Systems Design*). Autor leiab, et antud võrdlev meetod võimaldab leida vastuse kõige paremini uurimisküsimusele, sest on võimalik kahe erineva riigi võrdluse puhul leida ühine põhjus, mis on viinud välja ühise sõltuva muutuja, riikide euroskeptilisuse, tekkeni.

Töö keskseks hüpoteesiks on, et Euroopat 2000. aastatel mõjutanud kriisid, eeskätt majandus- ja rändekriis, on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke Ungaris ja Itaalias. Sõltumatuteks muutujateks on selles töös majandus- ja rändekriis ning sõltuvaks muutujaks euroskeptilised hoiakud Itaalias ja Ungaris, sealhulgas parteide ja indiviiditasandil. Sõltumatut muutujat, majandus- ja rändekriisi, mõõdetakse selliste indikaatorite abil nagu riikide sisemajanduse koguprodukt, töötute osakaal, valitsussektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist, põgenike suhtarvud ja kodanike valmisolekut põgenike abistama. Antud sõltumatu muutuja indikaatorid võimaldavad mõõta, millised on olnud kõige kriitilisemad perioodid majandus- ja rändekriisi ajal, et seda hiljem võrrelda sõltuva muutuja indikaatoritega ning leida kas sõltuva ja sõltumatu muutuja vahel kehtib seos. Sõltuvat muutujat mõõdetakse indikaatorite abil nagu kodanike usaldus Euroopa Liitu, parlamendis olevate euroskeptiliste parteide kohtade arv ja vaadatakse, kas valitsus koosneb euroskeptilistest parteidest või mitte. Vastavate sõltuva muutuja indikaatorite abil on võimalik määratleda, kui tugev on olnud euroskeptilisus teatud ajaperioodidel.

Esiteks kasutatakse andmeid Eurobaromeetrilt, mis on uuring kirjeldamaks Euroopa Liidu liikmesriikide avalikku arvamust ning mis viiakse läbi kaks korda aastas, kevadel ja sügisel (European Union). Eurobaromeetri 2008 kuni 2020/21 aasta vastuseid küsimusele: „Kas kaldud usaldama või mitte usaldama Euroopa Liitu,“ kasutatakse iseloomustamiseks Itaalia ja Ungari elanike euroskeptilisust, sest nagu varasemalt autori poolt mainitud teoreetilises osas on tegemist riikidega, kus puudub tugev euroskeptilisus, seega iseloomustaks vastav küsimus kõige paremini

pehmete euroskeptiliste meeleolude teket. „[Riik] peaks aitama põgenikke,“ vastuseid Eurobaromeetrilt aastatel 2015 kuni 2018 kasutatakse, et mõõta, millistel ajahetkedel oli rahvas kõige tundlikum rändekriisi ajal, et hilisemalt võrrelda, kas euroskeptiliste hoiakute tekkel on seos rändekriisiga.

Maailmapanga (*World Bank*) andmetest kasutatakse riikide sisemajandus kogutoodangu suurust, töötute osakaalu arvu ning riikide valitsussektori koguvõlga sisemajandus koguproduktist aastatel 2008 kuni 2015. Vastavad andmed iseloomustavad sõltumatut muutujat, majanduskriisi. Loetletud andmeid kasutatakse, et mõõta, millistel ajahetkedel olid kõige kriitilisemad aastad 2008. aastal alanud majanduskriisi ajal, et seda hilisemalt võrrelda euroskeptiliste hoiakute tekkega nii indiviidi kui ka valitsustasandil.

Põgenike Info Andmebaasist (*Asylum Information Database*) kasutatakse andmeid rändekriisi iseloomustamisel aastatel 2012 kuni 2018, et näha põgenike suhtarvude muutust kolm aastat enne ja pärast kriisi Itaalias ja Ungaris. Põgenike Info Andmebaas on andmebaas, kus kajastatakse põgenike kohta andmeid kokku 23 riigist, mille hulka kuuluvad 19 Euroopa Liidu riiki ja neli Euroopa Liitu väljaspool asuvat riiki (Põgenike Info Andmebaas (1)).

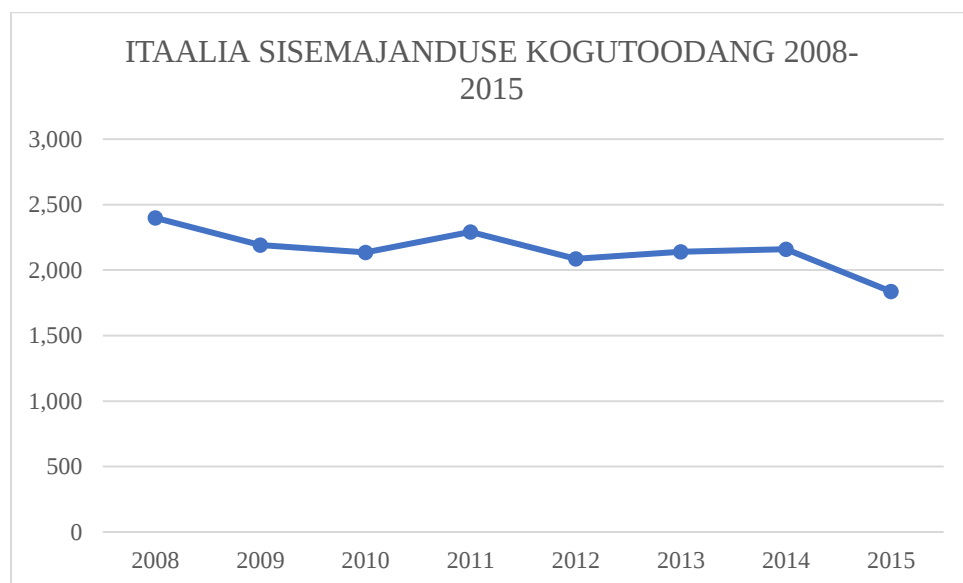
Euroskeptiliste hoiakute iseloomustamiseks parteide tasandil Itaalias ja Ungaris kasutatakse kokku andmeid kuuest andmebaasist. PopuList andmebaasist kasutatakse informatsiooni Ungari ja Itaalia euroskeptiliste parteide kohta, täpsemalt parteide iseloomustust (Rooduijin & Van Kessel, et al. 2019). 2006. aastast kuni 2018. aastani pärit andmeid parlamendi koosseisu, valimistulemuste ja moodustatud valitsuste kohta on kasutatud erinevate andmebaaside põhjal nagu Election Guide, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni kuuluv Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo raportit (inglise keeles *OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, OSCE/ODIHR*), Parline, Politico ja Ungari riiklik valimisbüroo (*National Election Office*).

5. EMPIIRILINE ANALÜÜS

5.1. Itaalia kriisid

5.1.1. Majanduskriis

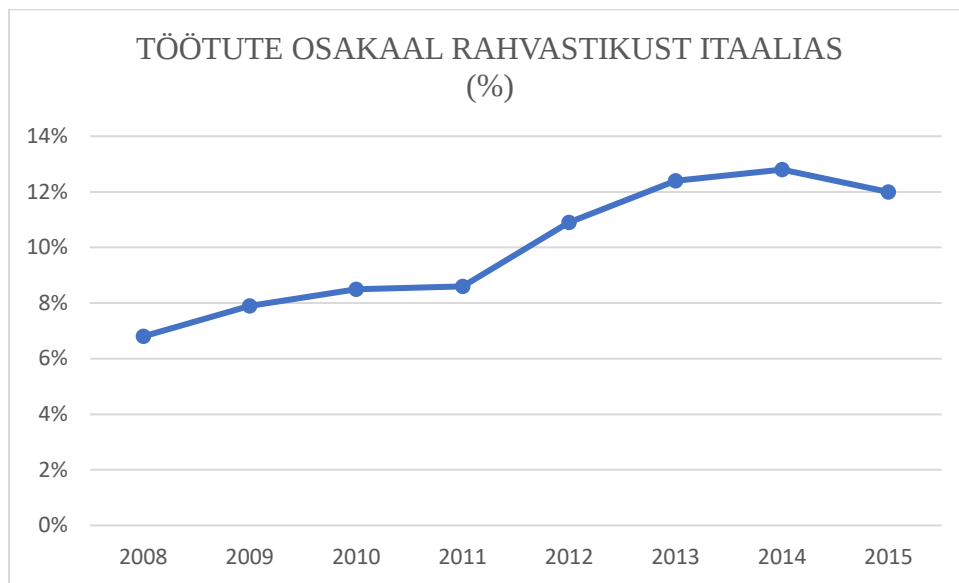
Edasises analüüsis toob välja töö autor, millised on olnud makronäitajad nagu sisemajanduse kogutoodang, töötute osakaal ja valitsussektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist majanduskriisi ajal Itaalias, et võrrelda seda hilisemalt euroskeptitsismi kasvuga vastavatel ajahetkedel. Kasutusel on Maailmapanga (World Bank) andmed. Vaatluse all on aastad 2008 kuni 2015. Vaatluse algusaastaks on valitud 2008 ehk aasta, millal majanduskriis jõudis Itaaliasse. Vaatluse lõpuaastaks on valitud 2015, kuna vastaval aastal algas Itaalias rändekriis, mis omakorda mõjutas majanduskäiku.

Joonis 1. Itaalia sisemajanduse kogutoodang triljonites dollarites, 2008-2015. Andmed: World Bank.

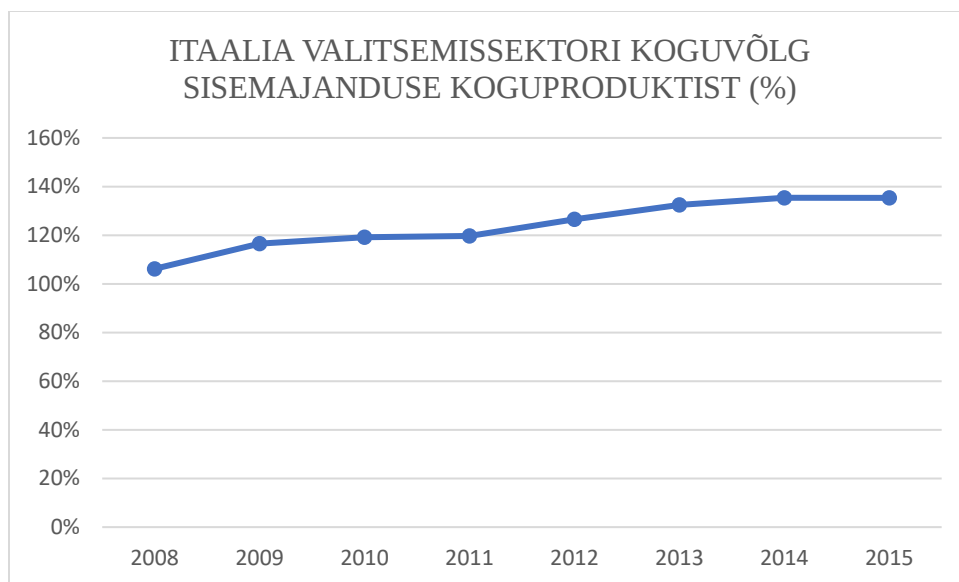
Jooniselt 1 on võimalik näha, kuidas sisemajanduse kogutoodangu (edaspidiselt SKT) kõikumine on olnud Itaalia puhul tagasihoidlik ning suurem SKT langus on olnud peale 2014. aastat, mis tähendab, et Itaalia ei suutnud majanduskriisist taastuda vastaval perioodil. Kõige kõrgem SKT, väärtusega 2,4 triljonit dollarit, on olnud aastal 2008 ning kõige madalamal on olnud see aastal 2015, väärtusega 1,8 triljonit dollarit (vt. *joonis 1*). Jooniselt on võimalik märgata SKT langust peale 2008. aastat kuni 2010. aastani, millal SKT oli 2,1 triljonit dollarit. 2011. aastaks on SKT

tõusnud, kuid 2012. aastal uuesti langenud ja võrdlemisi stabiilsena püsinud kuni 2014. aastani (vt. *joonis 1*). 2015. aasta SKT languse põhjuseks võib olla rändekriisi algus, mis pidurdas majanduse taastumist. Majanduskriisi perioodi kõige raskemad aastad Itaalia puhul, vaadates SKT väärtust, on olnud seega 2010 (SKT 2,1 triljonit dollarit) ja 2012 (SKT 2,1 triljonit dollarit), mida tuleks hiljem usalduse analüüsimisel arvestada (vt. *joonis 1*).

Joonis 2. Töötute osakaal rahvastikust Itaalias protsentides 2008-2015. Andmed: World Bank.

Jooniselt 2 on näha, kuidas töötute kasv on Itaalias olnud kasvutrendis kuni 2014. aastani. Märgatav muutus töötute osakaalu suhtes on olnud vahemikus 2011 kuni 2013, kus töötute osakaal on tõusnud 9 %-lt 12 %-ni kahe aasta jooksul (vt. *joonis 2*). 2012. aastal, kui töötus tõusis, on olnud ka SKT langus (vt. *joonis 1* ja 2). Kõige kõrgem on olnud töötute osakaal 2014. aastal, kui töötute osakaal oli 12 % (vt. *joonis 1*). Kõige madalamaks on see osutunud aastal 2008, olles 6,8 % (vt. *joonis 2*). Euroskeptiliste hoiakute tekke analüüsimisel tuleks edaspidiselt arvestada, et töötuse määr on tõusnud Itaalias märgatavalt perioodil 2011-2013 (vt. *joonis 2*).

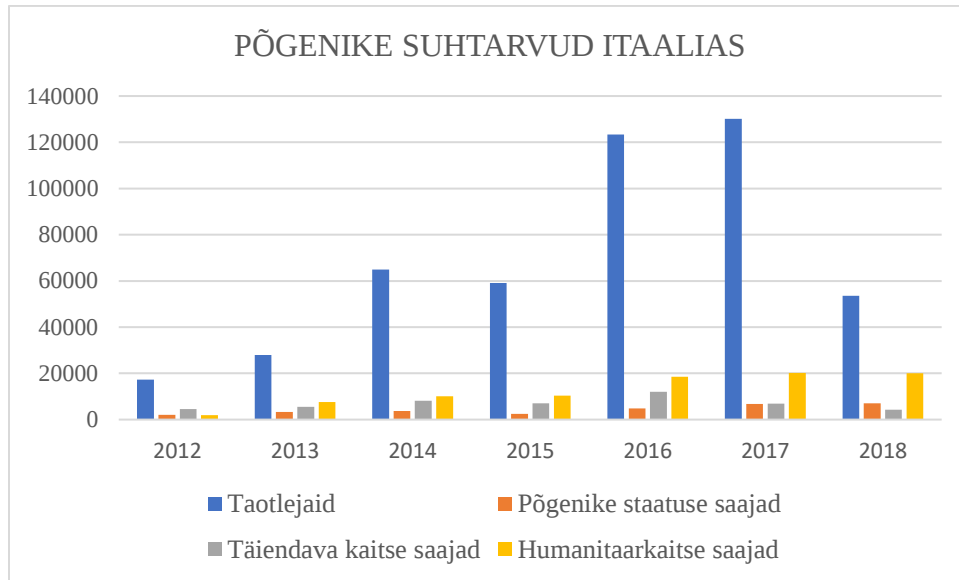
Joonis 3. Itaalia valitsemissektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist protsentides 2008-2015. Andmed: World Bank.

Jooniselt 3 on näha, kuidas Itaalia valitsemissektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist (edaspidiselt SKP) on olnud pidevas kerges tõusutrendis ning pole kordagi langenud peale majanduskriisi algust. 2012. aastal on märgata muutust, kui valitsemissektori koguvõlg SKP-st tõusis 127 %-le, kuigi aasta enne seda (2011) oli koguvõlg 120 % SKP-st (vt. *joonis 3*). 2013. aastal on jätkunud kasvutrend ning koguvõlg SKP-st on 133 % (vt. *joonis 3*). Vaadates joonist 3 on näha, et 2011-2013 aastate perioodil on olnud kriitilisemad aastad nii töötute osakaalu kasvus kui ka koguvõla suuruses (vt. *joonis 2 ja 3*). Antud ajavahemikku 2011-2013 jääb ka 2012. aasta, millal SKT oli kõige madalam Itaalias (2,1 triljonit dollarit), seega on majanduskriisi kehvimad aastad majanduses 2011-2013 (vt. *joonis 1*).

5.1.2. Rändekriis

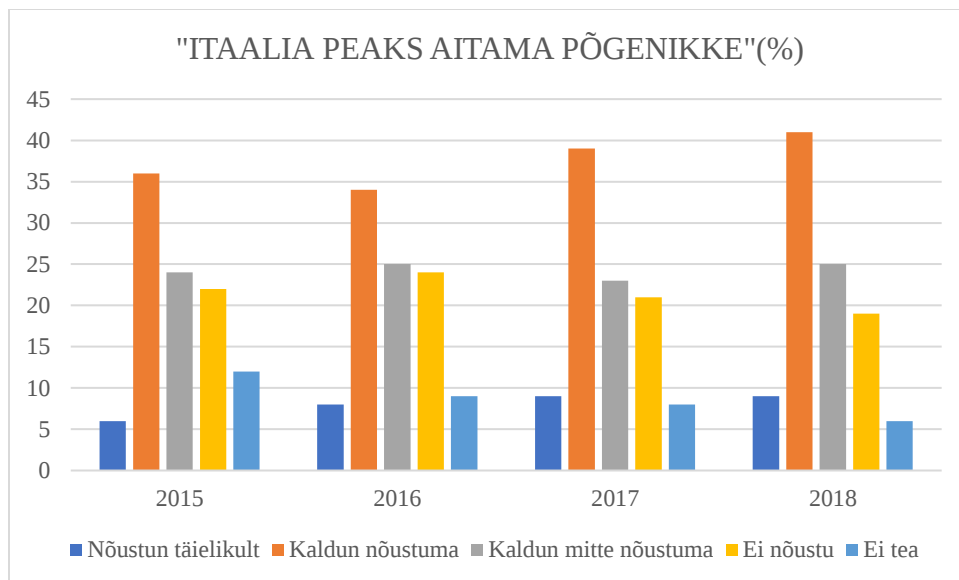
2015. aastal algas Euroopas rändekriis, mis kujutas endast suuremat põgenike voogu Euroopa Liidu riikidesse. Järgmisena toob autor välja põgenike suhtarvud Itaalias ning Eurobaromeetri küsitluste tulemused, mis peegeldavad Itaalia rändekriisi kriitilisemaid etappe, et analüüsida hilisemalt rändekriisi ja euroskeptiliste meeleolude seost. Põgenike suhtarvu kuvamisel kasutatakse aastaid 2012 kuni 2018, et näha, milline on olnud põgenike suhtarvu muutus kolm aastat enne kriisi ja kolm aastat pärast kriisi algust. Põgenike andmed pärinevad Põgenike Info

Andmebaasist (*Asylum Information Database*). Eurobaromeetri küsitlustest kasutatakse väite: “Itaalia peaks aitama põgenikke,” vastuseid aastatel 2015-2018, et iseloomustada hetki, millal rahvas on olnud kõige rahulolematum kriisi ajal.

Joonis 4. Põgenike suhtarvud Itaalias 2012-2018. Andmed: Põgenike Info Andmebaas (*Asylum Information Database*).

Jooniselt 4 on näha, et rändekriisi kõige kriitilisemad aastad on 2016 ja 2017, millal esitatud taotluste arv oli kõige suurem. Märgata on, et 2015. aastast alates on põgenike kasv olnud järsk (vt. *joonis 4*). Kui 2015. aastal oli kokku taotlusi 59 165, siis 2016. aastaks on vastav taotluste arv 123 370 ning 2017. aastaks 130 119 (vt. *joonis 4*). Alates 2015. aastast kuni 2017. aastani on seega taotluste arv kasvanud 70 954 taotluse võrra (vt. *joonis 4*). Põgenike staatuse saajaid on olnud kõige rohkem 2018. aastal, kus saajate arv on 7096 (vt. *joonis 4*). Alates 2015. aastast ehk kriisi algusest kuni 2018. aastani, millal kriis vaibus, on saanud põgenike staatuse kokku 21 203 inimest, täiendava kaitse 30 264 inimest ja humanitaarkaitse 69 025 inimest (vt. *joonis 4*). Euroskeptiliste meeleolude analüüsimisel tuleks arvestada Itaalia puhul, et rändekriis avaldas suuremat mõju Itaaliale aastatel 2016-2017.

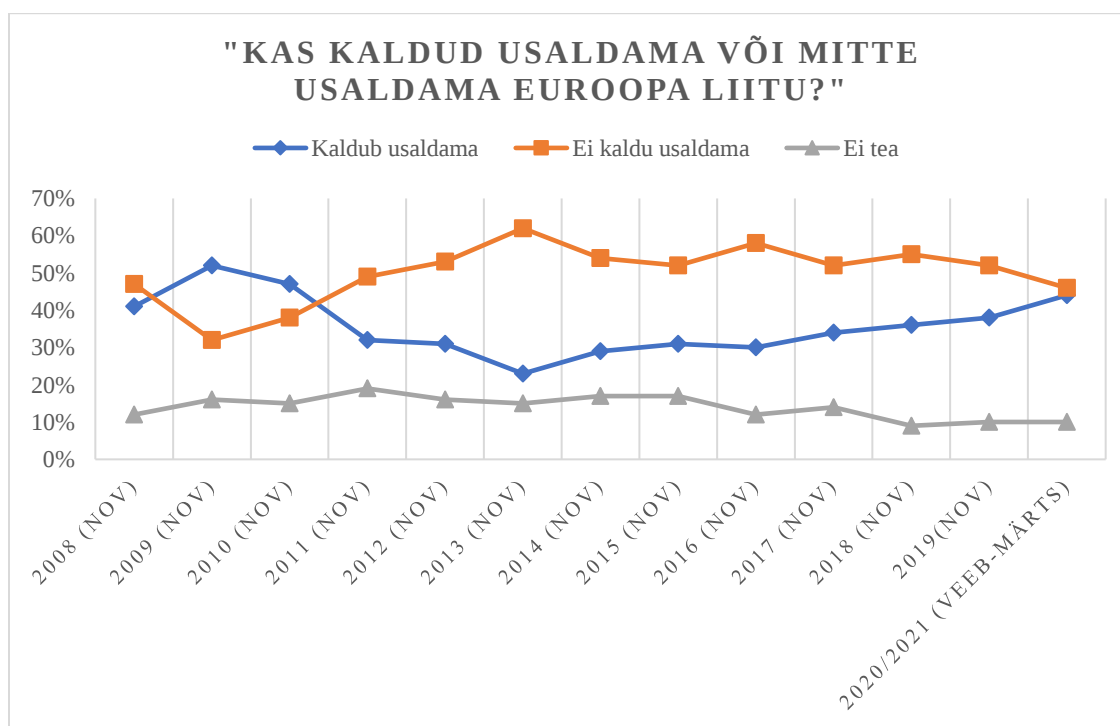
Joonis 5. „Itaalia peaks aitama põgenikke“ vastused Itaalias 2015-2018. Andmed: Eurobaromeeter.

Vaadates joonist 5 on näha, kuidas aastatel 2015 kuni 2018 on kõige sagedamaks vastuseks olnud „kaldun nõustuma“ ning kõige vähem on valitud vastusevarianti „nõustun täielikult“. „Kaldun nõustuma“ väärtus on püsinud vahemikus 34 protsenti kuni 41 protsenti aastatel 2015-2018 (vt. *joonis 5*). Alates 2016. aastast on tõusnud „kaldun nõustuma“ vastajate osakaal 34 protsendilt 41 protsendini 2018. aastaks, kuigi kõige raskemad aastad rändekriisi ajal olid 2016-2017 (vt. *joonis 4 ja 5*). „Kaldun mitte nõustuma“ vastajate osakaal on kolme aasta jooksul püsinud stabiilsena ehk vahemikus 23-25% (vt. *joonis 5*). „Ei nõustu“ vastajate osakaal on kõige kõrgem aastal 2016 (24%), mis oli üks raskemaid aastaid rändekriisi ajal, ja kõige madalam 2018. aastal (19%), millal taotluste arv oli juba langenud (vt. *joonis 4 ja 5*).

Itaalia elanikkond on lõhestunud nõustumise ja mitte nõustumise vahel põgenike abistamise küsimuses. Näiteks on näha, kuidas aastal 2015 on valinud kokku 42% vastajatest „nõustun täielikult“ ja „kaldun nõustuma“ variandi vahel ning 46% vastajatest on valinud „kaldun mitte nõustuma“ ja „ei nõustu“ (vt. *joonis 5*). Kolme järgneva aasta jooksul on pigem juurde lisandunud nõustujaid, seega on Itaalia elanikud muutunud sallivamaks aastate jooksul.

5.1.3. Itaalia elanike usaldus Euroopa Liidu suhtes

Edasiselt kirjeldatakse indiviiditasandil suhtumist Euroopa Liitu ehk vaadatakse avalikkuse arvamuse poolehoidu Euroopa Liidu suhtes. Kuna Itaalia puhul on tegemist pehme euroskeptilisusega, siis analüüsitakse indiviidipõhilise euroskeptilisuse mõõtmiseks Eurobaromeetri küsimust: „Kas kaldud usaldama või mitte usaldama Euroopa Liitu?“ Vaadeldakse aastaid 2008 kuni 2020/21. Eelnevatelt joonistelt on näha, kuidas majanduskriisi puhul on kõige kriitilistemateks aastateks 2011-2013, kuna nendel aastatel on olnud töötute kasv, valitsussektori koguvõla kasv SKP-st ja 2012. aastal oli Itaalia SKT kõige madalam (2,1 triljonit dollarit) sellel perioodil (vt. *joonis 1-3*). Rändekriisi kõige raskemad aastad olid 2016-2017, sest siis oli esitatud taotluste arv kõige suurem (vt. *joonis 4*). Hüpoteesi, et majandus- ja rändekriis on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke tõestamiseks tuleb seega vaadelda tähelepanelikumalt usalduse analüüsimisel aastaid 2011-2013 majanduskriisi puhul ja aastaid 2016-2017 rändekriisi puhul.

Joonis 6. „Kas kaldud usaldama või mitte usaldama Euroopa Liitu?“ vastused Itaalias, 2008-2020/2021. Andmed: Eurobaromeeter.

Majanduskriisi algusaastal (2008) on rohkem itaallasi valinud vastusevariandi „ei kaldu usaldama“ (vt. *joonis 6*). Aastatel 2009-2010, on Itaalia elanikkond kaldunud usaldama Euroopa Liitu (vt. *joonis 6*), mille põhjuseks võib tuua, et kõige majanduslikumalt kriitilisemad aastad polnud veel kätte jõudnud. Kirjanduses puuduvad viited sellele, miks usaldus on olnud kõrgem aastatel 2009 ja 2010. 2011 on olnud murdepunkt usalduse muutumises, sest „kaldub usaldama“ vastajate osakaal on 32 %, mis on 15 %-i võrra vähem kui eelmine aasta (vt. *joonis 6*). Samal aastal on tõusnud „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal 11%-i võrra võrreldes 2010. aastaga (vt. *joonis 6*).

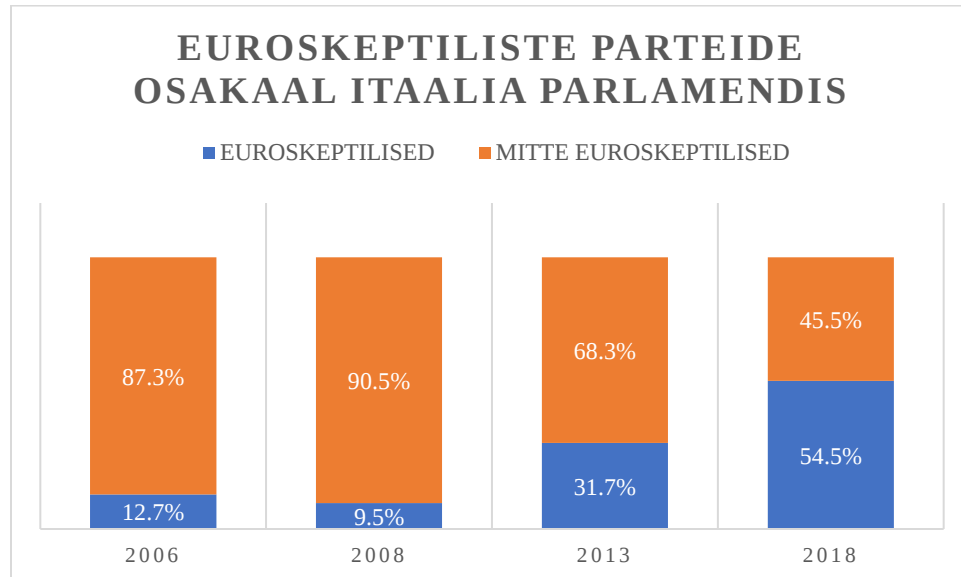
Varasemalt välja toodud joonistelt on näha, et peale 2011. aastat on alanud töötute osakaalu kasv, sisemajanduse kogutoodangu langus ning valitsussektori koguvõla tõus, mis kajastub ka rahva usalduses (vt. *joonis 1-3,6*). Näiteks on kasvanud 2011. aastast alates „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal jõudes välja kõige kõrgemale 2013. aastal, mil vastajate osakaal moodustas 62% vastanutest (vt. *joonis 6*). Usalduse vähenemine on korrelatsioonis majanduse halvenemisega, sest kõige kriitilisteks aastateks kujunesidki Itaalia puhul majanduses 2011-2013 (vt. *joonis 1-3*). Lisaks on näha, kuidas majanduslikult kõige kehvemate aastate möödumisel on taastunud rahva usaldus (vt. *joonis 6*). Seega on majanduskriisi kriitilisteks aastateks, 2011-2013, saabumine suurendanud euroskeptilisi meeleolusid Itaalia avalikus arvamuses.

2016-2017 olid kõige raskemad ajad rändekriisi ajal (vt. *joonis 4*). 2016. aastal ehk aasta peale rändekriisi algust Itaalias, millal põgenike arv kasvas hüppeliselt, on jälle tõusnud „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal (6% võrra) (vt. *joonis 4 ja 6*). Vastav tõus pole nii suur kui majanduskriisi raskeima perioodi algusega 2011. aastal, millal „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal tõusis 11% (vt. *joonis 6*). „Ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal hakkas langema 2017. aastal, kuigi „kaldub usaldama“ vastanute arv on hakanud alates 2014. aastast saadik tõusma, erandlikult korra langedes 2016. aastal, kui vastanute osakaal oli 30 % (vt. *joonis 6*). 2016. aasta kinnitab hüpoteesi, sest usalduse langus on korrelatsioonis rändekriisi süvenemisega. 2017. aasta on vastuolus hüpoteesile, sest 2017. aastal oli põgenike taotluste arv kõige kõrgem (130 200 taotlust), kuid „kaldun usaldama“ vastuste arv tõusis 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga 4 % ja „ei kaldu usaldama“ vastajate arv vähenes 6% (vt. *joonis 4 ja 6*).

Analüüsi tulemusena leiab selle töö autor, et majanduskriis oli suurema mõjuga kui rändekriis euroskeptiliste hoiakute tekkel individitasandil Itaalias. Majanduskriisi puhul oli selgelt eristatav aastatel 2011-2013 majanduse ja euroskeptiliste hoiakute tekke seos. Itaalia puhul osutus vastuoluliseks nähtuseks rändekriisi puhul see, et „kaldun usaldama“ vastajate osakaal hakkas alates aastast 2014 vaikselt tõusma rändekriisist olenemata, erandlikult 2016. aastal langes 1% võrra võrreldes 2015. aastaga (vt. *joonis 6*). Teiseks rändekriisi vastuoluliseks nähtuseks langes „ei kaldu usaldama“ vastajate arv rändekriisi ajal 2017. aastal (vt. *joonis 6*). Rändekriisi puhul vastav seos polnud nii tugev euroskeptiliste meeleolude tekkimisega, sest „ei kaldu usaldama“ vastajate arv tõusis ainult 6 % 2016. aastaks ja langes 2017. aastal, kuigi rändekriis veel kestis (vt. *joonis 6*). Kuigi on näha, et mõlema kriisi puhul on püsinud ülekaalus „ei kaldu usaldama“ vastajate arv kuni kriiside möödumiseni, peale 2018. aastat, millal langes „ei kaldu usaldama“ vastanute arv ja jätkus „kaldun usaldama“ vastanute arvu kasv (vt. *joonis 6*).

5.1.4. Valitsuste ja erakondade käitumine kriisi ajal

Edasiselt analüüsitakse, kuidas on kriisid mõjutanud valitsuste ja erakondade käitumist tuues näiteks parlamendis euroskeptiliste parteide omatud kohtade arvu kasvu aastatel 2006 kuni 2018. Joonis 7 juures kasutatakse PopuListi andmebaasi. PopuList on loetlenud üles Itaalia puhul kokku kaheksa euroskeptilist parteid, 2006-2018 perioodil on Itaalias olnud neist viis: Viie Täрни Liikumine (*M5S*), Põhja Liiga (*LN*), Itaalia Vennaskond (*FdI*), Itaalia Kommunistlik Erakond (*PdCI*) ja Kommunismi Taasasutamise Erakond (*PRC*) (Rooduijin & Van Kessel, et al. 2019). Vahemikus 2006 kuni 2018 on Itaalias olnud neli parlamendi valimist (Parline). 630-liikmeline parlamendi (itaalia k *Camera dei deputaati*) koosseis valitakse ametisse viieks aastaks (Parline). Erandlikult on Itaalias toimunud 2008. aastal valimised peaministri Romano Prodi usalduse kaotuse pärast (Parline).

Joonis 7. Euroskeptiliste parteide osakaal Itaalia parlamendis (%). Andmed: Rooduijin & Van Kessel, et al. (2019), Election Guide (2006), Politico (2013-2018), OSCE/ODIHR (2008).

Itaalia 2006. aasta parlamendi koosseis on mitmekülgne, kokku on parlamenti valitud kolmteist parteid (Election Guide). Antud valimistel konkureerisid omavahel Silvio Berlusconi juhitud *Forza Italia* ning Liit (itaalia keeles *L'Unione*), mis koosnes peamiselt Romano Prodi juhitud Oliivipuu erakonnast (Parline). Peamisteks teemadeks antud valimistel kujunes diskussioon majanduse ja Itaalia sõdurite üle Iraagis (Parline). Valimised võitis Prodi juhitud Liit ning euroskeptiliste parteide osakaal moodustas 12,7% parlamendi koosseisust 2006. aastal (erakonnad: LN, PRC, PdCI) (Parline, vt. joonis 7).

R. Prodi ebapopulaarsuse tõttu lagunes 2006. aastal loodud koalitsioon ning 2008. aastal toimusid Itaalias erakorralised parlamendi valimised (Parline). 2008. aasta valimiste teemadeks olid immigratsioon, majanduse aeglustumine ja välispoliitika (Parline). Valimised võitis mitte euroskeptiline partei ehk Berlusconi juhitud Vaba Rahva Partei (itaalia k *Il Popolo della Libertà*, *PdL*) (Parline). Parlamenti pääses üks euroskeptiline partei, Põhja Liiga (*LN*), moodustades 9,5% parlamendi koosseisust (vt. joonis 7).

2013. aastal valitud Itaalia parlamendi koosseis oli esimene koosseis, mis valiti peale majanduskriisi ning parlamendi koosseisus on märgata uusi euroskeptilisi parteisid nagu M5S

(Parline). Enne 2013. aasta parlamendi valimisi jõudis aset leida 2011. aastal peaministri vahetus (Parline). Varasematelt joonistelt on märgata, kuidas 2011 kuni 2013 olid kõige raskemad aastad majanduskriisi ajal (vt. *joonis 1-3*). 2013. aastal valitud parlamendi koosseisu kuulunud kolm suurimat parteid olid PD (25,4% kohtadest), M5S (25,6% kohtadest) ja PdL (21,6% kohtadest) (Politico). Valimiste tulemusena võitis Demokraatlik Partei (PD) ja parlamenti pääses kokku kolm euroskeptilist parteid (M5S, LN, FdI) (Parline). Euroskeptiliste parteide osakaal parlamendis oli kokku 31,7 %, mis on 22 % võrra suurem kui eelmine aasta, seega on toonud majanduskriisi kaasa euroskeptitsismi tõusu Itaalia poliitilisel maastikul (vt. *joonis 7*).

2018. aastal on märgata euroskeptitsismi tõusutrendi jätkumist. 2018 ja 2013 aasta valimiste vahele jäi rändekriisi periood, mis oli kõige tugevam Itaalias aastatel 2016 ja 2017 (vt. *joonis 4*). 2018. aasta valimiste tulemusena moodustati esimene euroskeptiline koalitsioon Itaalias M5S ja Liiga liidust (Quirk 2020, 67). Antud parlamendi koosseisu kuulus kokku kolm euroskeptilist parteid: M5S, FdI (itaalia k *Fratelli d'Italia*) ja Liiga (Politico). Euroskeptiliste parteide omatud kohtade osakaal oli kokku 54,5 %, mis on kõigi toodud aastate suurim parlamendis (vt. *joonis 7*).

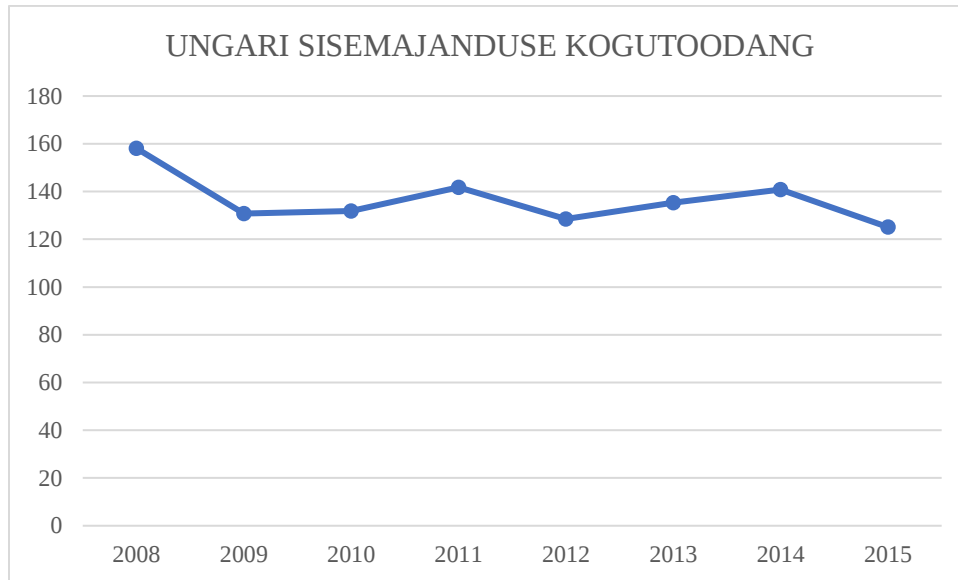
Analüüsides parlamendi koosseisusid ajavahemikus 2006-2018 on märgata, et nii rände- kui ka majanduskriis suurendas euroskeptiliste parteide kohtade osakaalu kasvu parlamendis (vt. *joonis 7*). Peale majanduskriisi toimunud valimistel, 2013. aastal, on euroskeptiliste parteidele kuulunud kokku 31,7% kohtadest parlamendis, mis on peaaegu kolm korda rohkem kui enne majanduskriisi (vt. *joonis 7*). Itaalia elanikkonna usalduse analüüsimisel oli märgata, et 2011-2013 oli „ei kaldu usaldama“ vastajate protsent tõusnud, jõudes kõige kõrgemale 2013. aastaks, ehk valimiste ajaks (vt. *joonis 6*). 2018. aastal peale nii majandus- kui ka rändekriisi on Itaalia parlament lõhestunud, kohad jagunevad peaaegu võrdselt pooleks euroskeptiliste ja mitte euroskeptiliste parteide vahel (vt. *joonis 7*). Usalduse joonisel oli märgata samal ajal, 2018. aastal, et „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal oli 55% ja „kaldun usaldama“ 36% (vt. *joonis 6*).

5.2. Ungari

5.2.1. Majanduskriis

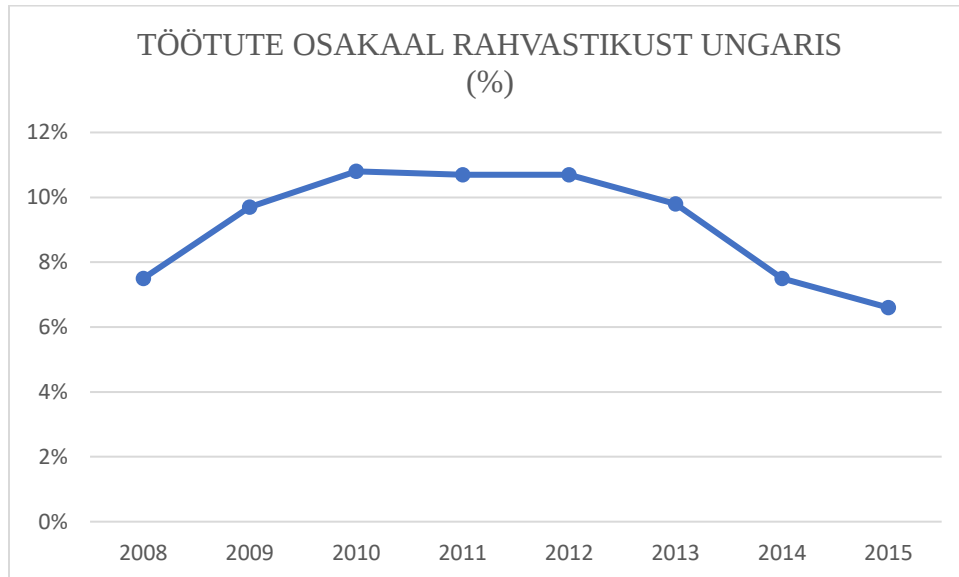
Sarnaselt Itaaliale analüüsitakse Ungari majanduskriisi puhul makronäitajaid, mis iseloomustaksid majanduskriisi kõige kriitilisemaid hetki, mida hiljem võrrelda euroskeptitsismi tõusu kasvus nii rahva kui ka valitsuse tasandil. Majanduskriisi analüüsimisel on vaatluse all aastad 2008 kuni

2015. Tuuakse välja Maailmapanga andmeid (2008-2015) kasutades Ungari sisemajanduse kogutoodang, töötute protsent rahvastikust ning valitsussektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist.

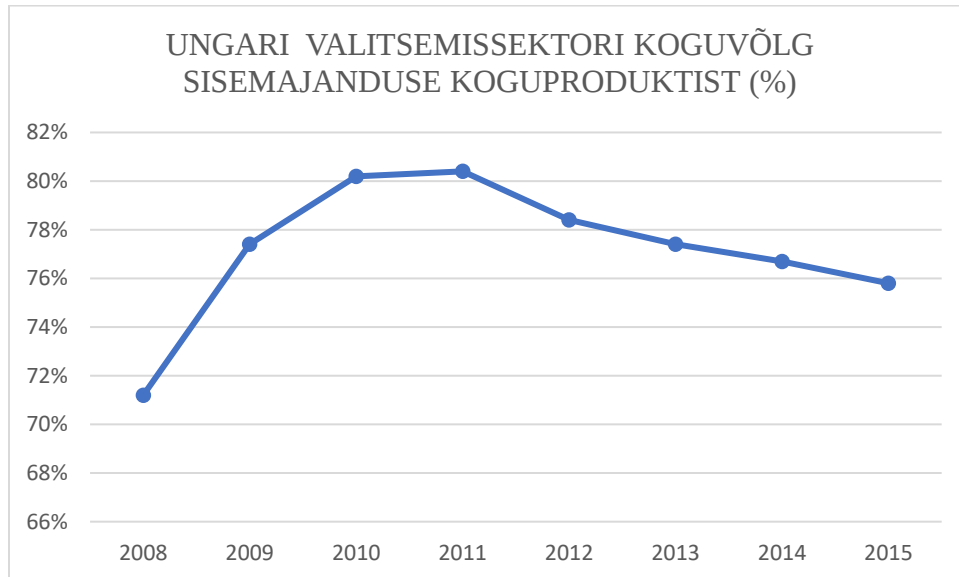
Joonis 8. Ungari sisemajanduse kogutoodang miljardites 2008-2015. Andmed: World Bank.

Vaadates joonist 8 Ungari SKT kohta, on näha, et majanduskriisi alguses on SKT langenud hüppeliselt. Kui 2008. aastal oli SKT 158,1 miljardit dollarit, siis 2009. aastal oli Ungari SKT 130,8 miljardit dollarit ning 2010. aastal püsis SKT samal tasemel ehk 131,9 miljardi dollari juures (vt. *joonis 8*). 2011. aastal tegi SKT osalise tõusu, kuid 2012. aastaks oli SKT uuesti langenud (vt. *joonis 8*). Ungari SKT on kasvanud kuni 2014. aastani, millal SKT oli 140,8 miljardit dollarit, kuid 2015. aastal langes jälle 125,1 miljardi dollari peale, mis on seni kõige madalam SKT väärtus joonisel (vt. *joonis 8*). Itaalia puhul juhtus sarnane SKT muutustrend aastatel 2014-2015 (vt. *joonis 1*). Majanduskriisi ajal on seega kõige raskemad aastad olnud 2009 ja 2010 ning majanduskriisi eelset SKT-d pole Ungari suutnud taastada (vt. *joonis 8*).

Joonis 9. Töötute osakaal rahvastikust Ungaris protsentides 2008-2015. Andmed: World Bank

Majanduskriisi mõjud tabasid Ungarit varem kui Itaaliat. Kui Itaalia puhul oli märgata töötute suuremat kasvu 2011. aastal (vt. *joonis 2*), siis Ungari puhul algas töötute hüppeline kasv alates 2008. aastast, ehk majanduskriis Ungaris algas varasemalt kui Itaalias (vt. *joonis 9*). Kui 2008. aastal oli töötute osakaal 8%, siis aastal 2010 oli see juba 11% (kõige suurem töötute osakaal) (vt. *joonis 9*). Töötute osakaalu langust on alles märgata peale 2012. aastat, kui 2013. aastaks oli töötute osakaal vähenenud 9,8 %-ni, 2014. aastal 7,5%-ni ja 2015. aastal 6,6 %-ni, mis on väiksem kui 2008. aasta töötute osakaal (vt. *joonis 9*).

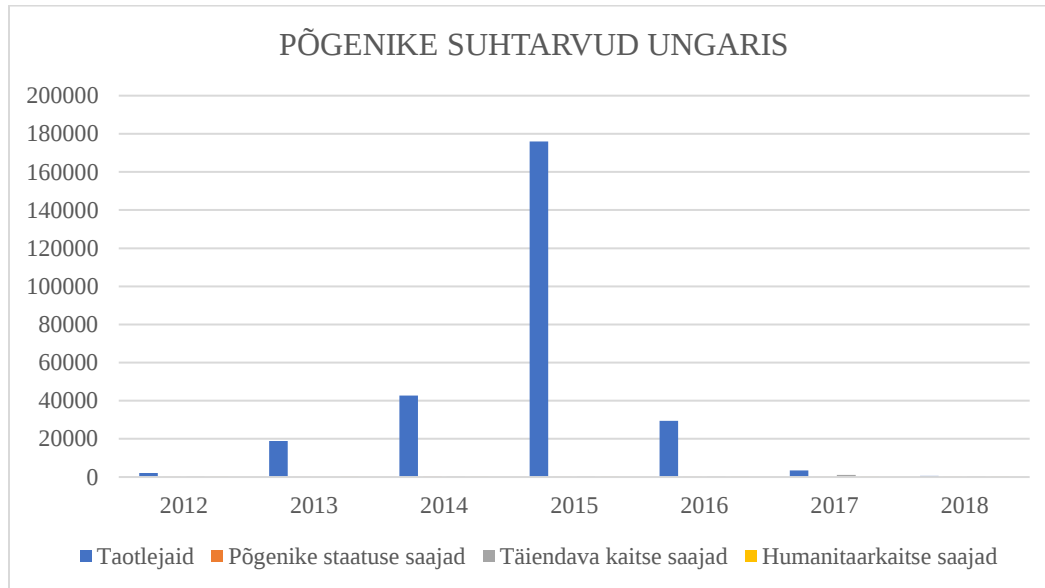

Joonis 10. Ungari valitsemissektori koguvõlg sisemajanduse koguproduktist protsentides 2008-2015. Andmed: World Bank

Sarnaselt eelmistele joonistele (vt. *joonis 8 ja 9*) on märgata sarnast tõusu, alates kriisiperioodist on valitsussektori koguvõlg SKP-st tõusnud 2008. aasta 71,2 %-lt hüppeliselt 80,2 %-ni 2010. aastal, mis on kõige kõrgem koguvõla väärtus (vt. *joonis 10*). Peale 2011. aastat on märgata koguvõla langust, 2011. aastal oli valitsemissektori koguvõlg SKP-st 80,4 % ja 2015. aastaks oli koguvõlg langenud 75,8 %-ni (vt. *joonis 14*). Erinevalt Itaaliast on Ungari puhul märgata järsku valitsussektori koguvõla tõusu SKP-st ja siis hiljem langusperioodi peale 2011. aastat (vt. *joonis 3 ja 10*). Seda võib seletada sellega, et Ungari hakkas vaikselt kriisist taastuma, kuid Itaalia puhul seda ei juhtunud, sest Itaalia puhul olid majanduskriisis kõige kriitilisemad aastad 2011-2013.

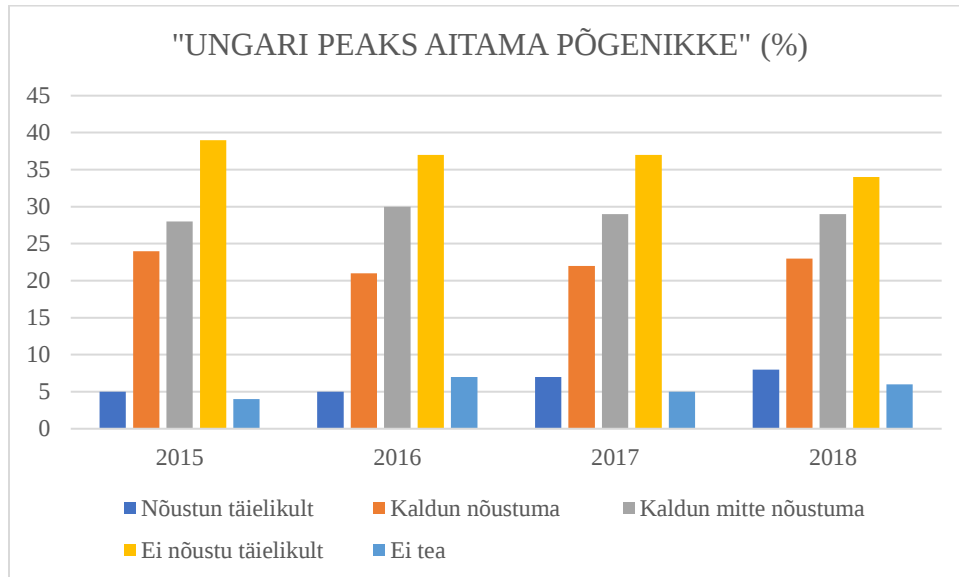
5.2.2. Rändekriis

2015. aasta rändekriisi mõjutusi Ungaris kajastatakse järgnevalt kuvades põgenike suhtarvud perioodil 2012 kuni 2018 ehk kolm aastat enne kriisi ja kolm aastat pärast kriisi. Statistiliselt vaadates osutus rändekriisi periood lühikesemaks kui Itaalias (vt. *joonis 4*). Põgenike andmed pärinevad Põgenike Info Andmebaasist (2012-2018). Eurobaromeetri küsitlustest kasutatakse väite: “Ungari peaks aitama põgenikke,” vastuseid aastatel 2015-2018, et määratleda, milline on seos põgenikesse suhtumise ja euroskeptiliste meeleolude tekke vahel hilisemas analüüsis.

Joonis 11. Põgenike suhtarvud Ungaris 2012-2018. Andmed: Asylum Information Database.

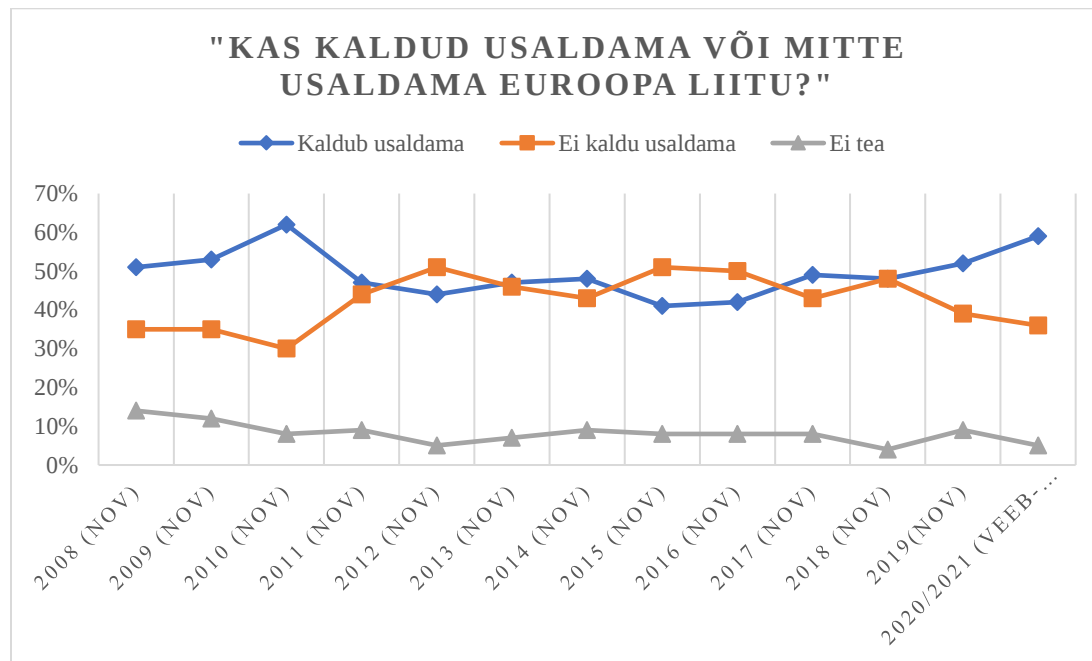
Rändekriis tabas Ungarit järsult 2015. aastal, kui taotlusi kogunes kokku 175 960 (vt. *joonis 11*). Eelneval aastal (2014) oli taotlejate arv 42 777 ehk siis kasvas taotlejate arv 2015. aastaks 133 183 inimese võrra (vt. *joonis 11*). 2016. aastal vaibus kriis kiiresti ning taotlejate arv kukkus 29 432 peale (vt. *joonis 11*). Võrreldes Itaaliaga on Ungari rändekriis lühiajaline ning kiiresti mööduv nähtus (vt. *joonis 11 ja 4*). Rahuldatud taotluste arv on minimaalne: põgenike staatuse saajaid on perioodil 2015 kuni 2018 kokku olnud 435, täiendava kaitse saajaid 1896 ja humanitaarkaitse saajaid 107 (vt. *joonis 11*). Itaaliaga võrreldes on Ungari rändekriis olnud leebe.

Joonis 12. „Ungari peaks aitama põgenikke“ vastused Ungaris 2015-2018. Andmed: Eurobaromeeter.

Rändekriisi ajal on Ungari hoiak põgenike abistamise suhtes olnud pigem negatiivne. Kõige suurema osakaaluga vastajaid on valinud vastusevariandi „ei nõustu täielikult“, mille kõrgpunktiks on olnud 2015. aasta, kui vastajate osakaal moodustas 39 % (vt. *joonis 12*). Järgnevatel aastatel on antud vastusevariandi vastajate osakaal olnud 34%-37% (vt. *joonis 12*). Teisel kohal on vastusevariandi „kaldun mitte nõustuma“ vastajate osakaal, mis on püsinud aastate jooksul vahemikus 28%-30% (vt. *joonis 12*). Võrreldes Itaaliaga on Ungari rohkem põgenike abistamise vastu, kuigi rahuldatud põgenike taotluste arv on väiksem kui Itaalia puhul (vt. *joonis 4 ja 5*). Hoolimata sellest, et kriisi kõrgpunktiks osutus 2015. aasta, on Ungaris aastatel 2015 kuni 2018 olnud vastajate tulemuste osakaal suhteliselt stabiilne (vt. *joonis 12*). Kuigi Ungari ei saanud rändekriisis tugevalt kannatada on nende kuvand põgenikest negatiivsem kui Itaalia puhul (vt. *joonis 12 ja 5*).

5.2.3. Ungari elanike usaldus Euroopa Liidu suhtes

Joonis 13. „Kas kaldud usaldama või mitte usaldama Euroopa Liitu?“ vastused Ungaris, 2008-2020/2021. Andmed: Eurobaromeeter

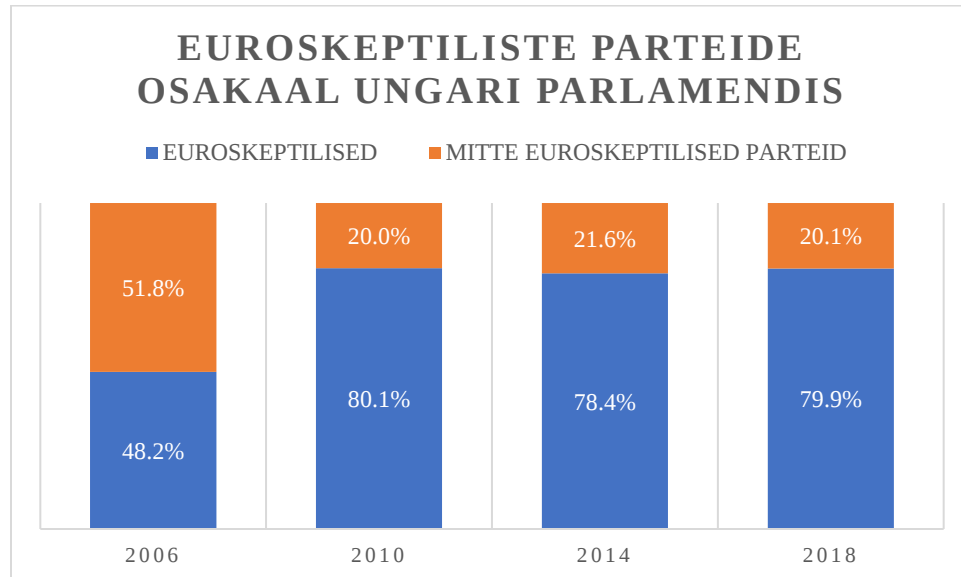
Ungari puhul on majanduskriisi algusaastal (2008) püsinud kõrgem vastajate osakaal, kes vastasid „kaldub usaldama“ poolt (51%) (vt. joonis 13). Kõige kõrgemal on olnud antud vastusevariant 2010. aastal (62%) (vt. joonis 13). „Ei kaldu usaldama“ poolt on valitud aastatel 2008 kuni 2010 30%- 35% (vt. joonis 13). Muutust on märgata alles aastal 2011, kui „ei kaldu usaldama“ osakaal on kasvanud eelmise aastaga võrreldes 14 %-i võrra ja „kaldun usaldama“ osakaal vähenenud 18 %-i võrra (vt. joonis 13). Vaadates majanduskriisi aegseid näitajaid, siis aastatel 2010 kuni 2011 püsisid makronäitajad stabiilsed: SKT kasvas 9,9 %-i võrra 2011. aastaks, valitsussektori koguvõlg ja töötute arv püsisid valdavalt samal tasemel (vt. joonis 8,9,10). Makronäitajate põhjal ei saa olla majandus põhiliseks mõjutajaks usalduse muutumisel aastatel 2008-2011, sest majanduskriis avaldas mõju kõige rohkem Ungarile aastatel 2008-2010, millal „kaldun usaldama“ vastajate arv püsis kõrgemal kui „ei kaldu usaldama“ vastajate arv (vt. joonis 8-10,13). Aastal 2011 saabus stabiliseerumine, kust edasi hakkas järk-järgult Ungari majandus taastuma (erandiks oli 2012 SKT osaline langus), kuid 2011 on märgata usalduse langust (vt. joonis 8-10,13).

Alates 2015. aastast on näha uut muutust usalduse osas, „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal (51 %) ületab „kaldun usaldama“ osakaalu, mis on 41 % (vt. *joonis 13*). Jooniselt on näha, et rändekriis on avaldanud mõju usaldusele, kuna muutus on toimunud aastal, mil põgenike taotlejate osakaal kasvas hüppeliselt (vt. *joonis 11 ja 13*). Põgenike taotluste arvu vähenedes 2017. aastal on hakanud langema „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal (43%) ning „kaldun usaldama“ vastajate osakaal tõusnud (49%) (vt. *joonis 11 ja 13*). Edaspidiselt peale kriiside möödumist, peale 2018. aastat, on hakanud taastuma „kaldun usaldama“ vastajate arv jõudes 2020/2021 aastaks 59 %-ni ning „ei kaldu usaldama“ vastajate osakaal 36 %-ni (vt. *joonis 13*). Sarnane trend on olnud ka Itaalia puhul 2018. aasta möödudes (vt. *joonis 6*).

Analüüsides Ungari vastajate usaldust Euroopa Liidu suhtes aastatel 2008-2020/21 ilmnes jooniselt 13, et rändekriisi puhul oli märgata usalduse muutust: usalduse langus oli seoses rändekriisi algusega 2015. aastal. Majanduskriisi sügavaima perioodi ajal 2008-2010 oli Ungaris ülekaalus vastusevariandi „kaldun usaldama“ vastajate arv ning 2011 oli alles märgata, kuidas usaldus langes (vt. *joonis 13*).

5.2.3. Valitsuste ja erakondade käitumine kriisi ajal

Perioodil 2006 kuni 2018 on Ungaris aset leidnud kokku neli parlamendi valimist (Parline). Parlamendi valimised toimuvad iga nelja aasta tagant ning koosseisu on kuulunud aastatel 2006 kuni 2014 386 liiget ja alates 2014. aastast edaspidiselt 199 liiget (National Election Office). 2012. aasta novembris toimus valimissüsteemi muudatus, kus sätestati, et 386 liikme asemel valitakse 199 liiget parlamenti (Parline). Vastavas ajajärgus on moodustatud kokku viis valitsust (Parline). Järgmiselt tuuakse välja Ungari parlamentide koosseisud ajavahemikus 2006 kuni 2018. PopuListi andmete põhjal on Ungaris kokku kuus euroskeptilist parteid, 2006-2018 aastal on kokku olnud Ungari parlamendis neist kolm: Fidesz, Kristlik Demokraatlik Rahva Erakond (*KDNP*) (Fidesz ja *KDNP* on moodustanud liidu antud perioodil) ja Jobbik. Parema Ungari Liikumine (*Jobbik*) (Rooduijin & Van Kessel, et al. 2019; National Election Office, 2006-2018).

Joonis 14. Euroskeptiliste parteide osakaal Ungari parlamendis 2006-2018. Andmed: National Election Office (2006-2018), Rooduijin & Van Kessel, et al. (2019) (PopuList).

2006. aastal toimunud valimiste tulemusena kuulus 48,2% kohtadest parlamendis euroskeptilistele parteidele, milleks olid Fidesz ja KDNP (vt. *joonis 14*). On näha, et euroskeptiliste ja mitte euroskeptiliste parteide osakaal parlamendis on peaaegu võrdne (vt. *joonis 14*). 2006. aasta parlamendi valimistulemuste põhjal moodustati 210-kohaline valitsus mitte euroskeptiliste parteide, MSZP ja SZDSZ ühendusest (Parline). Valitsuse peaministriks sai Ferenc Gyurcsany, kuid hilisemalt 2009. aastal vahetus valitsus, sest avalikkusele lekkis salvestus, kus Gyurcsany avaldas, et oli valetanud riigi majandusliku olukorra kohta selleks, et 2006. aasta valimised võita (Parline).

2010. aastal, mis oli üks raskemaid aastaid Ungaris majanduskriisi ajal, on märgata suurt muutust parlamendi koosseisu puhul (vt. *joonis 14*). Valimiste tulemusena moodustasid 2010. aastal Fidesz ja KDNP koalitsiooni omades kokku 263 kohta parlamendis ning peaministriks valiti Viktor Orban (Parline). Valimisprogrammide teemadeks olid peamiselt majanduslikud teemad (Parline). Parlamendi koosseisu lisandus uus euroskeptiline partei, Jobbik (Parline). Kokku oli parlamendis euroskeptiliste parteide omatud kohtade osakaal 80% parlamendi kogu kohtadest, mis on umbkaudu 32%-i võrra suurem 2006. aasta valimistest (vt. *joonis 14*).

2014. aasta valimiste puhul on näha, kuidas parlamendi koosseis meenutab eelmise ehk 2010. aasta parlamendi koosseisu (vt. *joonis 14*). Euroskeptiliste parteide Fideszi, KDNP, Jobbiki kohtade arvu osakaal parlamendis on kokku 78,4% (*National Election Office*) (vt. *joonis 14*). Valimiste võitjaks osutus Fidesz ja KDNP ning peaministri kohale valiti uuesti Viktor Orban (Parline). Mitte euroskeptiliste parteide protsentuaalne esindatus parlamendis on 19 % (vt. *joonis 14*). Euroskeptiliste parteide toetus püsib endiselt kõrgel ning mitte euroskeptiliste parteide toetus pole taastunud alates majanduskriisist (vt. *joonis 14*).

2018. aasta parlamendi valimised on esimesed valimised peale rändekriisi perioodi. Antud valimiste kampaania tähelepanu keskpunktiks kujunes seega immigratsiooni temaatika (Parline). Võrreldes eelmise parlamendi koosseisuga on 2018. aasta koosseis sarnane, 80 % kohtadest kuulub euroskeptilistele parteidele (vt. *joonis 14*). Rändekriisi järgselt pole tõusnud euroskeptiliste parteide osakaal parlamendis, kuid on püsima jäänud stabiilselt, mis annab märku sellest, et kriiside tulemusena on vastavas riigis euroskeptilisus kinnistunud ning poliitilisel maastikul pole toimunud suuri muudatusi (vt. *joonis 14*).

5.3. Itaalia ja Ungari võrdlus ja järeldused

Analüüsi tulemusena leiab selle töö autor, et Itaalias oli majanduskriis suurema mõjuga kui rändekriis euroskeptiliste hoiakute tekkel indiviiditasandil, mida hinnati Eurobaromeetri (2008-2020/21) küsimuse: “Kas kaldud usaldama või mitte Euroopa Liitu,” vastuste põhjal. Näiteks oli selgelt majanduskriisi puhul eristatav, et aastatel 2011-2013, millal olid kõige kriitilisemad aastad majanduses, langes vastajate usaldus Euroopa Liidu suhtes. Rändekriisi puhul Itaalias vastavat seost indiviiditasandil nii tugevalt ei leitud, kuna Euroopa Liitu usaldavate vastajate osakaal hakkas alates 2014. aastast tõusma rändekriisist olenemata, erandlikult 2016. aastal langes 1 % võrra. Peale selle tõusis 2017. aastal Euroopa Liitu usaldavate vastajate arv ja langes „ei kaldu usaldama“ vastajate arv, kuigi rändekriis kestis veel Itaalias. Kriiside möödudes peale 2018. aastat langes „ei kaldu usaldama“ vastajate arv ning jätkus usalduse kasv.

Parteide tasandil Itaalia puhul oli märgata, et nii majandus- kui ka rändekriis suurendasid euroskeptiliste parteide omatud kohtade osakaalu parlamendis. Peale majanduskriisi toimunud parlamendi valimistel 2013. aastal oli euroskeptiliste parteide poolt hõivatud 31,7% kohtadest, mis on 22% võrra suurem, kui 2008. aastal toimunud valimiste tulemustest. Rändekriisi järgsetel valimistel 2018. aastal moodustati esimene euroskeptilistest parteidest koosnev valitsus ning

euroskeptiliste parteide kohtade osakaal moodustas parlamendist 54,5%. Võrreldes 2013. aasta valimistega kasvas euroskeptiliste parteide osakaal 23% võrra 2018. aasta valimistel. Seega on euroskeptiliste parteide kohtade osakaalu kasv olnud mõlema kriisi puhul võrdne ning majandus- ja rändekriis on mõjutanud euroskeptilisi hoiakuid Itaalia poliitilisel maastikul.

Ungari tulemused erinesid Itaaliast indiviiditasandil. Esiteks analüüsides Eurobaromeetri (2008-2020/21) vastuseid küsimusele: „Kas kaldud usaldama või mitte Euroopa Liitu,“ ilmnes, et rändekriis mõju inimeste usaldusele oli märgatavam kui majanduskriisi mõju. Majanduskriisi kõige kriitilisemad aastad, kus toimus majanduslangus, olid 2008-2010. Kuid aastatel 2008-2010 olid Ungaris ülekaalus vastusevariandi „kaldun usaldama“ vastajate arv ning alles 2011. aastal oli märgata, kuidas usaldus langes. Rändekriisi puhul oli märgata kohest muutust usalduses, sest 2015. aastal, kui taotluste arv oli kõige kõrgem oli ka märgata vastuste „ei kaldu usaldama“ vastuste osakaalu tõusu ning langes „kaldun usaldama“ vastajate arv. Usaldus hakkas taastuma sarnaselt Itaaliale peale 2018. aastat.

Ungari tulemused euroskeptiliste hoiakute tekkimisel parteide tasandil erinesid samamoodi Itaaliast. Esiteks tõusis euroskeptiliste parteide kohtade arv 32% võrra valimistel, mis toimusid peale majanduskriisi 2010. aastal. Sealt edaspidi püsis euroskeptiliste parteide kohtade osakaal Ungari parlamendis 80% juures aastatel 2010-2018. Rändekriis ei suurendanud euroskeptiliste parteide kohtade arvu Ungari parlamendis. Itaalia puhul tõusis euroskeptiliste parteide kohtade arv peale mõlemat kriisi ühtlastel aastatel 2013 ja 2018. Seega toimus muutus parteide tasandil Ungaris kiiremini kui Itaalias.

Kirjeldatud võrdluse näitel on selle töö autor jõudnud järeldusele, et Ungaris avaldas rändekriis suuremat mõju euroskeptilistele hoiakute tekkele kui majanduskriis. Teoreetilises osas toodi välja, kuidas autor Bürkner (2020, 560) mainis, et Ida-Euroopa riikide puhul oli suveräänsus ja kultuuriline autonoomia olulisemad kui integratsioon. Seega võib Ungari puhul vastav trend ilmnedagi just sellel põhjusel. Vastupidiselt Ungarile avaldas Itaalias majanduskriis suuremat mõju euroskeptiliste hoiakute tekkele kui rändekriis. Itaalia puhul toodi välja, et nii immigratsioon kui ka kehvad majandustingimused viisid välja euroskeptilisuseni (Conti & Marangoni & Verzichelli, 2020). Täpsustamata jäi, kas olulisemad olid kultuurilised või majanduslikud tegurid. Kuigi Itaalia sai tugevalt kannatada mõlemas kriisis, siis empiirilist analüüsi teostades osutus ikkagi majanduskriis mõjukamaks teguriks kui rändekriis, kui arvestada indiviidi- ja parteitasandit.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärgiks oli selgitada välja, mis on peamiseks teguriks euroskeptiliste hoiakute tekkimisel Euroopa Liidus võrreldes omavahel Itaaliat ja Ungarit. Vaadeldi nii indiviidi- kui ka parteide tasandil toimunud muutusi. Töö uurimisküsimuseks oli: „Mis on peamiseks euroskeptiliste hoiakute tekke põhjuseks Ungaris ja Itaalias?“ Eesmärgi täitmiseks töötati läbi erialane kirjandus ja sellest tulenevalt püstitati hüpotees, et Euroopat 2000. aastatel mõjutanud kriisid, eeskätt majandus- ja rändekriis, on toonud kaasa euroskeptiliste hoiakute tekke.

Hüpoteesi tõestamiseks teostati võrdleva meetodi (*Most Different Systems Design*) abil empiiriline analüüs. Sõltumatuteks muutujateks olid selles töös majandus- ja rändekriis ning sõltuvaks muutujaks euroskeptilised hoiakud nii riikide indiiditasandil kui ka parteide tasandil. Analüüsi teostamiseks selgitati välja muutujaid iseloomustavad indikaatorid, mille abil muutujaid võrrelda. Näiteks kasutati majandus- ja rändekriisi mõjukuse iseloomustamiseks sisemajanduse koguprodukti väärtust, töötute osakaalu riigis, valitsussektori koguvõla suurus sisemajanduse koguproduktist, põgenike suhtarve ja avalikkuse arvamust põgenike abistamise osas. Euroskeptilisi hoiakuid riikides iseloomustati indikaatorite abil nagu rahva usaldus Euroopa Liidu vastu ning parlamendis olevate euroskeptiliste parteide osakaal ja valitsuse koosseis. Analüüsi tulemusena leidis hüpotees osaliselt tõestust.

Üldiselt mõjutasid mõlemad kriisid euroskeptilisi hoiakuid, kuid riikide puhul erines see, milline kriis kõige rohkem euroskeptilisi hoiakuid mõjutas. Ilmnes, et Itaalia puhul osutusid määravamaks majanduslikud tegurid ja majanduskriis mõjutas euroskeptilisi hoiakuid Itaalias rohkem kui rändekriis. Ungari puhul kehtis vastupidine, rändekriisi puhul oli märgata rohkem muutust euroskeptiliste hoiakute tekkimisel kui majanduskriisi puhul. Peale kriiside möödumist on näha, et riikides on euroskeptilised meeleolud hakanud langema.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Bârgăoanu, A. & Radu, L. & Varela, D. 2015. "Introduction: United by or Against Euroscepticism?" *United by or Against Euroscepticism? An Assessment of Public Attitudes towards Europe in the Context of the Crisis*, eds. Bârgăoanu, A. & Radu, L. & Varela, D. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publisher, 1-13
2. Batory, A. 2008. „Euroscepticism in Hungarian Party Systems: Voices from the Wilderness?“ *Opposing Europe?: the Comparative Party Politics of Euroscepticism : Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. eds. Szczerbiak, A, & Taggart, P. Oxford: Oxford University Press, 263-276
3. Bürkner, H. J. 2020. „Europeanisation versus Euroscepticism: Do Borders Matter?“ *GEOPOLITICS* 25(3): 545-566
4. Conti, N. & Marangoni, F. & Verzichelli, L. 2020. „Euroscepticism in Italy from the Onset of the Crisis: Tired of Europe?“ *South European Society and Politics*, 1-26
5. Csehi, R. & Zgut, E. 2021. „We won't let Brussels dictate us: Eurosceptic populism in Hungary and Poland“ *European Politics and Society*, 22(1): 53-68
6. Di Lieto, G. & Mascitelli, B. 2018. „Anti-establishment voting and Euroscepticism: The case of Italy and the Five Star Movement“ *Australian and New Zealand Journal of European Studies* 10(2): 17-32
7. Durach, F. 2015. „The Transformation of Euroscepticism: A Cross-Country Analysis of Eurobarometer Results 2007-2014“ *United by or Against Euroscepticism? An Assessment of Public Attitudes towards Europe in the Context of the Crisis*. eds. Bârgăoanu, A. & Radu, L. & Varela, D. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publisher, 16-40
8. Election Guide. *Italia parlamendi valimised 2006. aastal* <https://www.electionguide.org/elections/id/368/> (viimati külastatud 06.01.2022)
9. Eurobaromeeter. 2008. *Standard Eurobarometer 70*. Euroopa Komisjon. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/832> (viimati külastatud 06.01.2022)

10. Eurobaromeeter. 2009. *Standard Eurobarometer* 72. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/831> (viimati külastatud 06.01.2022)
11. Eurobaromeeter. 2010. *Standard Eurobarometer* 74. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/918> (viimati külastatud 06.01.2022)
12. Eurobaromeeter. 2011. *Standard Eurobarometer* 76. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1020> (viimati külastatud 06.01.2022)
13. Eurobaromeeter. 2012. *Standard Eurobarometer* 78. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1069> (viimati külastatud 06.01.2022)
14. Eurobaromeeter. 2013. *Standard Eurobarometer* 80. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1123> (viimati külastatud 06.01.2022)
15. Eurobaromeeter. 2014. *Standard Eurobarometer* 82. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2041> (viimati külastatud 06.01.2022)
16. Eurobaromeeter. 2015. *Standard Eurobarometer* 84. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2098> (viimati külastatud 06.01.2022)
17. Eurobaromeeter. 2016. *Standard Eurobarometer* 86. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2137> (viimati külastatud 06.01.2022)
18. Eurobaromeeter. 2017. *Standard Eurobarometer* 88. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2143> (viimati külastatud 06.01.2022)
19. Eurobaromeeter. 2018. *Standard Eurobarometer* 90. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2215> (viimati külastatud 06.01.2022)
20. Eurobaromeeter. 2019. *Standard Eurobarometer* 92. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2255> (viimati külastatud 06.01.2022)
21. Eurobaromeeter. 2020/21. *Standard Eurobarometer* 94. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355> (viimati külastatud 06.01.2022)
22. Eurobaromeeter. 2021. *Standard Eurobarometer* 95. Euroopa Komisjon.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2532> (viimati külastatud 06.01.2022)

23. Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni kuuluv Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo andmebaas (OSCE/ODIHR). 2008. „Itaalia: parlamendi valimised 13. ja 14. aprill 2008“ <https://www.osce.org/files/f/documents/0/c/33279.pdf> (viimati külastatud 6.01.2022)
24. European Union. „About Eurobarometer“ <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer> (viimati külastatud 06.01.2022)
25. Hooghe, L. & Marks, G. 2007. „Sources of Euroscepticism“ *Acta Politica* 42, 119-127
26. Huszka, B. 2017. „Eurosceptic yet pro-enlargement: the paradoxes of Hungary’s EU policy“ *Southeast European and Black Sea Studies* 17(4): 591–609
27. Hutter, S. & Kriesi, H. 2019. „Politicizing Europe in times of crisis“ *Journal of European Public Policy*, 26(7): 996-1017
28. Öner, S. 2020. „Growing Fusion of Populism and Euroscepticism in Italy: A Comparative Analysis of the League and The Five Star Movement“ *Tripodos*, nr. 49, 13-28
29. Parline. (kasutatud andmed 2006-2018) *PARLINE database on national parliaments* <http://archive.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp> (viimati külastatud 06.01.22)
30. Põgenike Info Andmebaas (1). „Põgenike Info Andmebaasi tutvustus“ <https://asylumineurope.org/about-aida/> (viimati külastatud 06.01.2022)
31. Põgenike Info Andmebaas. (kasutatud andmed 2012-2018) <https://asylumineurope.org/reports/> (viimati külastatud 06.01.2022)
32. Politico. (kasutatud andmed 2013 ja 2018) *Italy — 2018 general election results*. <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/italy/> (viimati külastatud 06.01.2022)
33. Quirk, J. 2020. „Italy and Euroscepticism – political uncertainty gives way to temporary political relief“ *Australian and New Zealand Journal of European Studies* (12)1:67-76
34. Rooduijin, M. & Van Kessel, S. et al. 2019. *The PopuList: An Overview of Populist, Far Right, Far Left and Eurosceptic Parties in Europe* <https://popu-list.org/> (viimati külastatud 06.01.2022).

35. Salvati, E. 2019. „, Eurosceptic, Eurocritical or Euroconfused? An analysis of the Five Star Movement’s voting behaviour in the European Parliament“ *European Politics and Society*, 20(3): 296-314
36. Schäfer, C. & Gross, M. 2020 „Euroscepticism in Times of Crisis: A Macro-Level Analysis of the Euro Crisis’ Effects on Public Opinion and Party Competition on European Integration“ *Anti-Europeanism* eds. Baldassari M., Castelli E., Truffelli M., Vezzani G. Cham, Switzerland : Springer, 31-55
37. Scheiring, G. & Szombati, K. 2020. „From neoliberal disembedding to authoritarian reembedding: The making of illiberal hegemony in Hungary,, *International Sociology* 35 (6) : 721-738
38. Szczerbiak, A, & Taggart, P. 2008. “Introduction: Opposing Europe? The politics of Euroscepticism in Europe” *Opposing Europe?: the Comparative Party Politics of Euroscepticism : Volume 1: Case Studies and Country Surveys*, eds. Szczerbiak, A, & Taggart, P. Oxford: Oxford University Press, 1-15
39. Ungari riiklik valimisbüroo (*National Election Office*) (kasutatud andmed 2006-2018) *Parliamentary elections*, <https://www.valasztas.hu/web/national-election-office/parliamentary-elections> (viimati külastatud 06.01.2022)
40. World Bank. (kasutatud andmed: 2008-2015) <https://data.worldbank.org/> (viimati külastatud 06.01.2022)

Mina, Iris Niitsoo, (isikukood: 49902030853) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Euroskeptilisuse tekkepõhjused Euroopa Liidus: Ungari ja Itaalia võrdluse näitel“, mille juhendaja on Liisa Talving,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Iris Niitsoo

07.01.2022